

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2022. gada 14. aprīlī

lietā Nr. 2021-38-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc Aivara Lemberga konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2022. gada 15. marta tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Kriminālprocesa likuma 529. panta pirmās daļas 3.¹ punkta un 550. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2005. gada 21. aprīlī pieņēma Kriminālprocesa likumu, kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī. Kriminālprocesa likuma 550. panta pirmā daļa tās sākotnējā redakcijā noteica: “Apelācijas sūdzību vai protestu iesniedz ne vēlāk kā 10 dienu laikā pēc dienas, kad kļuvis pieejams pilns tiesas nolēmums.”

Ar 2009. gada 12. marta likumu “Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2009. gada 1. jūlijā, Kriminālprocesa likuma 529. panta pirmā daļa tika

papildināta ar 3.¹ punktu, nosakot, ka sprieduma rezolutīvajā daļā papildus norāda tiesas lēmumu par pārsūdzības termiņa pagarināšanu vēl par 10 dienām kriminālprocesa īpašas sarežģītības un apjoma dēļ. Savukārt Kriminālprocesa likuma 550. panta pirmā daļa tika izteikta šādā redakcijā: “Apelācijas sūdzību vai protestu iesniedz ne vēlāk kā 10 dienu laikā vai, ja tiesa pagarinājusi pārsūdzības termiņu, ne vēlāk kā 20 dienu laikā pēc dienas, kad kļuvis pieejams pilns tiesas nolēmums.”

2. Pieteikuma iesniedzējs – Aivars Lembergs (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 529. panta pirmās daļas 3.¹ punkts un 550. panta pirmā daļa (turpmāk – apstrīdētās normas) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam.

Krimināllietā, kurā apsūdzība celta citstarp Pieteikuma iesniedzējam, 2021. gada 22. februārī pirmās instances tiesa taisījusi saīsināto spriedumu, Pieteikuma iesniedzēju notiesājot par 19 noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Pārējā daļā viņš atzīts par nevainīgu un attaisnots. Savukārt pilnais spriedums kļuvis pieejams 2021. gada 22. jūnijā. Tas esot sagatavots uz 1924 lapām. Sprieduma motīvu daļa izklāstīta uz 1469 lapām. Pieteikuma iesniedzējs un viņa aizstāvji pārsūdzējuši šo spriedumu, kā arī iesnieguši apelācijas sūdzību papildinājumus.

Tomēr 20 dienu laikā neesot iespējams pilnībā izanalizēt sprieduma motīvu daļu, kas aizņem gandrīz pusotru tūkstoši lapu, un izteikt par to iebildumus apelācijas sūdzībā, vēl jo vairāk neesot iespējams to izdarīt kvalitatīvi un detalizēti.

Vērtējot kriminālprocesa taisnīgumu kopumā, esot jāņem vērā tas, vai ir nodrošinātas personas tiesības uz aizstāvību. Viena no šo tiesību neatņemamām sastāvdaļām esot efektīva iespēja apstrīdēt to pierādījumu patiesumu, kuri norāda uz apsūdzētā vainīgumu, un iebilst pret attiecīgo pierādījumu izmantošanu, kā arī patiesa iespēja iebilst pret tiesas veikto Krimināllikuma normu piemērošanu un interpretāciju.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izriet valsts pozitīvais pienākums noteikt tādu regulējumu, kas nodrošina apsūdzētajam iespēju realizēt tiesības uz pirmās instances tiesas sprieduma krimināllietā pārsūdzību. Turklāt šim regulējumam vajagot būt nevis formālam, bet gan tādām, lai apsūdzētais konkrētās tiesības varētu reāli un pilnvērtīgi īstenot. Satversmes 92. panta pirmais teikums ietverot apsūdzētā tiesības sastādīt un iesniegt apelācijas sūdzību savu tiesību

aizstāvībai īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos tādā laikā, kas objektīvi ir pietiekams, lai varētu tikt efektīvi realizētas apsūdzētā tiesības uz aizstāvību.

Pieteikuma iesniedzējs neapšaubā, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. Tomēr esot apšaubāma apstrīdēto normu atbilstība labas likumdošanas principam.

Apstrīdēto normu leģitīmais mērķis varētu būt saistīts ar tādu interesi kā kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā laikā. Savukārt lietas pabeigšana saprātīgā termiņā nozīmējot līdzsvaru starp interesi pēc kriminālprocesa raitas norises un objektīvi pastāvošiem apstākļiem, tostarp lietas apjomu un sarežģītību, bet nenozīmējot krimināllietas ātru izskatīšanu tiesā, nerēķinoties ar apstākļiem. Tāpat esot nepieciešams saprātīgs līdzsvars starp personas procesuālajām tiesībām un garantijām, kuras neizbēgami saistītas ar šo tiesību īstenošanai nepieciešamo laiku un līdzekļiem, kas nevar tikt samazināti vienīgi tāpēc, lai krimināllietas izskatīšana būtu ātra un vienkārša.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ar apstrīdētajām normām nav iespējams sasniegt mērķi, kas saistīts ar interesi par kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā laikā. Proti, apstrīdēto normu piemērošanas rezultātā ietaupītais laiks esot nebūtisks salīdzinājumā ar kopējo kriminālprocesa ilgumu. Kriminālprocess sarežģītās un apjomīgās krimināllietās parasti mēdzot aizņemt pat vairākus gadus. Turklāt sasteigtas, neskaidri un nepilnīgi argumentētas apelācijas sūdzības iesniegšana tikai paildzinot laiku, kurā lieta tiek izskatīta apelācijas instances tiesā.

Izskatāmajā lietā vajagot atzīt, ka pastāv citi, alternatīvi līdzekļi apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai, tostarp tiesai varētu tikt piešķirtas tiesības pēc apsūdzētā pieteikuma pagarināt apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, vai nu nosakot likumā maksimālo termiņu, kam vajadzētu būt pietiekami garam, piemēram, četrus vai sešus mēnešus garam, vai arī nenosakot likumā maksimālo termiņu un ļaujot to noteikt tiesai pēc saviem ieskatiem. Cits alternatīvs līdzeklis būtu likumā noteikt garāku termiņu apelācijas sūdzības iesniegšanai.

Ievērojams sabiedrības ieguvums no apstrīdētajām normām neesot konstatējams. Visas sabiedrības interesēm daudz lielākā mērā atbilstu objektīvs un taisnīgs kriminālprocess, kurā tiek ievērotas apsūdzētā tiesības, nevis pēc iespējas ātrāks kriminālprocess.

Tikai pēc pilna tiesas sprieduma saņemšanas kriminālprocesa dalībnieki varot iepazīties ar tā motivāciju, izprast tiesas “domu gaitu” un tiesas sniegto pamatojumu tam, kāpēc atbalstīts vai noraidīts valsts apsūdzības vai apsūdzētā viedoklis. Tāpat tikai pēc pilna tiesas sprieduma saņemšanas kriminālprocesa dalībnieki varot konstatēt, vai viņu argumentus tiesa ir analizējusi un vai pēc būtības ir ievērotas apsūdzētā tiesības uz aizstāvību.

Esot jāņem vērā, ka apelācijas sūdzības iesniegšanai noteiktajā 20 dienu termiņā ietilpst arī brīvdienas. Tā tas bijis arī konkrētajā gadījumā, kad apelācijas sūdzības sagatavošanai atlikušas tikai 11 darba dienas. Tik īss laiks esot būtisks šķērslis kvalitatīvas apelācijas sūdzības sagatavošanai.

Vērtējot apstrīdēto normu samērīgumu, esot jāņem vērā apelācijas tiesvedības kriminālprocesā būtība. Apelācijas sūdzību varot iesniegt kā faktiski, tā arī juridisku iemeslu dēļ. Apelācijas instances tiesai esot tādas pašas pilnvaras iztiesāt lietu kā pirmās instances tiesai. Tai esot jāatrisina gan strīdi par faktiem un pierādījumiem, gan strīdi par materiālo un procesuālo tiesību normu interpretāciju un piemērošanu.

Saīsinātajā spriedumā krimināllietā, konkrēti, tā aprakstošajā daļā, esot iekļauts vienīgi faktu apraksts. Tas, kādi pierādījumi tiks izmantoti šo faktu esības pierādīšanai un ar kādu motivāciju tiesa noraidījusi citus pierādījumus, tiekot norādīts notiesājoša sprieduma motīvu daļā. Ja lieta ir īpaši sarežģīta un apjomīga, tad pierādījumu apjoms arī esot ievērojams un, pirms iepazīšanās ar sprieduma motīvu daļu neesot iespējams izprast, tieši kāda būs pirmās instances tiesas motivācija, proti, kuri pierādījumi tiks izmantoti, lai pamatotu notiesāšanu, un kādu piemērojamo tiesību normu interpretāciju tiesa sniegs. Neesot zināms arī tas, kādu pamatojumu tiesa sniegs, vērtējot citus krimināllietā nozīmīgus apstākļus. Tādējādi pēc saīsinātā sprieduma vien neesot iespējams paredzēt, kāda būs pirmās instances tiesas motivācija.

Savukārt pēc pilnā sprieduma saņemšanas efektīvai aizstāvības īstenošanai nepietiekot ar to vien, ka sprieduma motīvu daļa ir izlasīta, – tā esot jāanalizē, ņemot vērā gan lietas materiālus, kas varot būt ārkārtīgi apjomīgi un citstarp ietvert nebeidzamus audioierakstus, gan judikatūru par materiālo un procesuālo krimināltiesību normu piemērošanu, gan arī zinātnes atziņas. Arī krimināllietas materiāli, pat ja tie ir zināmi, esot papildus jāizpēta, analizējot tos kontekstā ar tiesas sprieduma motīvu daļu.

Bieži vien esot nepieciešama kriminālprocesā nozīmīgo faktu hronoloģijas sastādīšana, varot būt nepieciešama tiesas sēžu audioierakstu noklausīšanās un citu darbību veikšana.

Kriminālprocesā apelācijas sūdzību varot iesniegt gan pats apsūdzētais, gan aizstāvis. Parasti aizstāvji – zvērināti advokāti –, kuri gatavo apelācijas sūdzības, esot aizņēmti daudzos tiesvedības procesos un nevarot veltīt visu laiku tikai vienai, kaut arī apjomīgai un sarežģītai krimināllietai. Pieteikuma iesniedzējam neesot neviena aizstāvja, kas būtu piedalījies visā kriminālprocesā un būtu iepazinies ar visiem krimināllietas materiāliem to pilnā apjomā. Pat tad, ja tiek iesaistīti vairāki aizstāvji, neesot iedomājams, kā 20 dienu laikā varētu pilnvērtīgi izanalizēt pirmās instances tiesas sprieduma motīvu daļu uz gandrīz pusotra tūkstoša lapām, kā arī iepazīties ar sprieduma motīvu daļā minēto judikatūru un doktrīnu. Vēl jo vairāk 20 dienu laikā neesot iespējams sagatavot pilnvērtīgu apelācijas sūdzību, apstrīdot un analizējot visus būtiskos sprieduma motīvu daļā norādītos apstākļus, kuriem Pieteikuma iesniedzējs un viņa aizstāvji nepiekrīt.

Faktiski apelācijas sūdzība tikusi sagatavota tikai tāpēc vien, ka Pieteikuma iesniedzējs pats esot ar to strādājis. Pieteikuma iesniedzējam bijusi iespēja piesaistīt vairākus zvērinātus advokātus, kuri arī strādājuši bez brīvdienām un atpūtas. Tomēr vajagot ņemt vērā to, ka citos gadījumos apsūdzētajam var nebūt tādu līdzekļu, lai nolīgtu aizstāvībai vairākus zvērinātus advokātus. Turklāt ieslodzījuma vietā neesot iespējams glabāt visu krimināllietas materiālu kopijas vai pat tikai būtiskāko daļu no tām. Tāpat ieslodzījuma vietā neesot iespējams pilnvērtīgi sagatavot apelācijas sūdzību.

Iespēja iesniegt apelācijas sūdzības papildinājumus esot izmantota, tomēr vajagot ņemt vērā, ka arī papildinājumu iesniegšanai ir atvēlētas tikai 10 dienas. Turklāt šādi papildinājumi nedrīkstot grozīt sākotnējā lūguma būtību. Tas nozīmējot, ka apelācijas sūdzībā jau jābūt ietvertiem visiem iebildumiem pret pirmās instances tiesas spriedumu un apelācijas sūdzības papildinājumos šos iebildumus var tikai izvērst, sniedzot apjomīgāku analīzi.

Kriminālprocesa likums neparedzot iespēju lūgt tiesu pagarināt apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, lai arī cik sarežģīta un apjomīga būtu krimināllieta. Arī nokavēta termiņa atjaunošana neesot iespējama. Arī tas, ka krimināllieta ir īpaši sarežģīta un apjomīga un tādēļ objektīvi nav iespējams sagatavot kvalitatīvu apelācijas

sūdzību ne 10, ne 20 dienu laikā, neesot uzskatāms par tādiem individuāliem apstākļiem, kuru dēļ tiesa varētu atjaunot nokavēto termiņu.

Pat pieņemot, ka sabiedrība konkrētā gadījumā gūst kādu labumu, tas neesot atsverams ar tik smagām sekām, kādas rodas Pieteikuma iesniedzējam, objektīvi nespējot apstrīdētajās normās noteiktajā termiņā sagatavot pilnvērtīgu un kvalitatīvu apelācijas sūdzību.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs papildus norāda: tā kā krimināllietas izskatīšana kasācijas un apelācijas instances tiesā ir atšķirīga, izskatāmajā lietā nav piemērojamas atziņas, ko Satversmes tiesa izteica lietā Nr. 2019-15-01. Pirmās instances tiesa konkrētajā krimināllietā taisītā sprieduma motīvu daļā esot abstrakti atsaukusies uz pierādījumiem, kā arī norādījusi, ka tie kopumā un savstarpējā sakarībā pierāda vienu vai otru faktisko apstākli. Tādēļ, sagatavojot apelācijas sūdzību, bijis nepieciešams pārbaudīt visus tiesas minētos lietas materiālus.

Turklāt Pieteikuma iesniedzējam esot liegta iespēja iepazīties ar lietas materiāliem, jo apcietinājuma vietā neesot bijis ļauts glabāt tik daudz un smagu priekšmetu, turklāt Pieteikuma iesniedzējam bijušas ierobežotas iespējas tikt ar saviem aizstāvjiem. Sarežģītā un apjomīgā krimināllietā neesot iespējams paturēt prātā ne visus lietas materiālus, ne visu epizožu faktiskos un pat ne būtiskākos apstākļus, nedz arī brīvi orientēties neskaitāmajos pierādījumos.

Profesionāls jurists zinot, ka sprieduma motīvu daļā tiesa būs devusi pierādījumu novērtējumu, bet neesot iespējams paredzēt to, kāds tas būs. Vērtējot apelācijas sūdzības sagatavošanai noteiktā termiņa pietiekamību, nevarot izmantot tādu norādi, ka tiesas sprieduma motīvus ir iespējams prognozēt. Pamattiesībām, proti, tiesībām uz taisnīgu tiesu atbilstošs risinājums esot tāda termiņa noteikšana, kurā apsūdzētais un viņa aizstāvji varētu bez liekas steigas iepazīties ar pirmās instances tiesas sprieduma motīvu daļu un sagatavot kvalitatīvu pretargumentāciju.

Satversmes tiesai esot jāanalizē apstrīdēto normu piemērošana arī citos gadījumos, piemēram, tādā gadījumā, ja apsūdzētajam ir tikai viens aizstāvis, kas turklāt ir aizņemts vēl citās lietās, un apsūdzētajam pašam nav apelācijas sūdzības sagatavošanai nepieciešamo zināšanu un prasmju.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Saeima norāda, ka ne no Satversmes 92. panta pirmā teikuma, ne Latvijas starptautiskajām saistībām neizriet personas tiesības prasīt, lai valsts pieņem tādu normatīvo regulējumu, kas paredzētu iespēju lūgt pirmās instances tiesas sprieduma pārsūdzības termiņa pagarināšanu. Tiesības uz brīvu pieeju apelācijas instances tiesai varot tikt nodrošinātas dažādos veidos. Lemšana par to, kurš no šiem veidiem vislabāk atbilst Satversmei, esot likumdevēja rīcības brīvības jautājums.

Nosakot termiņu aizstāvībai atbilstošas apelācijas sūdzības iesniegšanai, esot jāievēro ne tikai tās personas intereses, kurai ir tiesības uz aizstāvību, bet arī citu kriminālprocesa dalībnieku pamattiesības un sabiedrības interese par krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā.

Ne no Satversmes, ne Latvijas starptautiskajām saistībām neizrietot konkrēts termiņš, kāds likumdevējam būtu jānosaka apelācijas sūdzības iesniegšanai. Izskatāmajā lietā, risinot jautājumu par apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu krimināllietās, būtībā esot jāpārbauda, vai apstrīdētajās normās noteiktais apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš ir pietiekams, lai apsūdzētais varētu sagatavot savai aizstāvībai atbilstošu apelācijas sūdzību. Tas, cik daudz laika nepieciešams aizstāvības sagatavošanai, pēc būtības esot individuāli vērtējams jautājums.

Kriminālprocesa likumā esot noteikta kārtība, kādā tiek izskatītas krimināllietas. Šis likums pieļaujot krimināllietas izskatīšanu trijās tiesu instancēs. Pirmajā instancē tiek vērtēti visi lietas apstākļi, pārbaudīti un analizēti pierādījumi un lieta izspriesta pēc būtības. Apelācijas instances tiesa pārbaudot pirmās instances tiesas sprieduma pamatotību un tiesiskumu. Šī pārbaude ietverot lietas izspriešanu pēc būtības un varot noslēgties ar to, ka apelācijas instances tiesa pievienojas pirmās instances tiesas sprieduma pamatojumam vai arī taisa jaunu nolēmumu.

Apsūdzētajam, ja vien lietas izskatīšana nav notikusi bez pierādījumu pārbaudes, jau pirmās instances tiesā esot bijusi iespēja piedalīties to pierādījumu pārbaudē, kurus prokurors izmantojis par pamatu, lai pierādītu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un apsūdzētā vainu tam inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā, iesniegt pierādījumus un rakstveida paskaidrojumus, kā arī norādīt tiesai uz likuma pārkāpumiem, bet, ja viņa argumenti netiek ievēroti un pārkāpumi netiek novērsti, tos atzīmēt, lai vēlāk iekļautu

apelācijas sūdzības argumentos. Personai, kas sekojusi līdz savam tiesas procesam, būtu jāpārzina visi lietā būtiskie apstākļi un lietas materiāli.

Ja pēc krimināllietas saņemšanas tiesā tai tiek pievienoti jauni materiāli, tad apsūdzētais un viņa aizstāvis drīkstot ar tiem iepazīties, kā arī izdarīt izrakstus, norakstus un lūgt izgatavot to materiālu kopijas, kuri aizskar attiecīgās personas intereses un tiesības.

Apsūdzētais pats varot par savu aizstāvi izvēlēties advokātu, vai arī apsūdzētajam, ja viņš to vēlas, advokātu nodrošinot valsts. Advokātu spējas nodrošināt kvalificētu juridisko pārstāvību un sniegt juridisko palīdzību tiekot prezumētas, ņemot vērā šai profesijai izvirzītās prasības. Advokāts, pateicoties savām profesionālajām zināšanām, varot ātrāk izvērtēt tiesas spriedumu, saprast, vai tajā ir saskatāms pamats apelācijas sūdzības iesniegšanai, kā arī juridiski argumentēti pamatot to, kāpēc pirmās instances tiesas spriedums ir nepareizs.

Nenoliedzami, izskatot lietu, varot izveidoties tāda situācija, ka apsūdzētajam nomainās aizstāvis un jaunajam aizstāvim nepieciešams zināms laiks, lai sagatavotos aizstāvībai. Likumā esot paredzēta virkne instrumentu, kas to var nodrošināt.

Ja pirmās instances tiesa taisa saīsināto spriedumu, tad apsūdzētais par nodarījuma juridisko kvalifikāciju, tostarp par to, uz kuru Krimināllikuma normu pamata viņš atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, uzzinot jau pirms tam, kad kļūst pieejams pilns pirmās instances tiesas spriedums, tātad pirms tam, kad sākas pirmās instances tiesas sprieduma pārsūdzības termiņš. Jau pirms tam, kad kļūst pieejams pilns spriedums, esot iespējams iepazīties ar sprieduma ievaddaļu, aprakstošo daļu un rezolutīvo daļu. Notiesājoša sprieduma aprakstošajā daļā tiekot sniegts pierādītā noziedzīgā nodarījuma apraksts un juridiskā kvalifikācija. Aprakstošā un rezolutīvā daļa varot būt pietiekami apjomīgas, un tajās esot atklāta būtiska informācija (piemēram, vai tiesa ir ievērojusi argumentus par noziedzīgā nodarījuma sastāva trūkumu un citādu inkriminētā noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju). Apsūdzētajam un viņa aizstāvim tiekot dota iespēja ar šo informāciju iepazīties jau pirms tam, kad kļūst pieejams pilns spriedums, lai viņi vajadzības gadījumā varētu laikus gatavoties apelācijas sūdzības iesniegšanai. Saīsinātais spriedums dodot apsūdzētajam un viņa aizstāvim iespēju laikus izvērtēt arī nepieciešamību apelācijas sūdzības sagatavošanai piesaistīt vairākus aizstāvjus.

Turklāt pat tad, ja vēlāk pirmās instances tiesas pieņemtais pilnais spriedums ir apjomīgs, ne visi tajā aplūkotie argumenti varētu būt attiecināmi uz konkrēto apelācijas sūdzības iesniedzēju vai norādīt uz likuma pārkāpumu.

Apelācijas sūdzības iesniedzējam ne vēlāk kā 10 dienu laikā pēc pirmās instances tiesas sprieduma pārsūdzības termiņa beigām esot tiesības iesniegt apelācijas sūdzības papildinājumus. Šis laiks esot vērā ņemams, novērtējot aizstāvības sagatavošanai kopumā atvēlēto termiņu. Apelācijas sūdzības iesniedzēja rīcībā īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos faktiski esot 30 dienas apelācijas sūdzības pamatojuma galīgā izklāsta sagatavošanai. Turklāt Kriminālprocesa likuma 550. panta otrās daļas pirmais teikums kopsakarā ar 317. pantu nosakot, ka apelācijas sūdzību iespējams iesniegt pēc termiņa, lūdzot tā atjaunošanu.

Likumdevējs Kriminālprocesa likumā esot ietvēris tādu apelācijas sūdzības iesniegšanas regulējumu, ka apelācijas sūdzības iesniedzējam, pirmkārt, ir iespēja sākt apelācijas sūdzības gatavošanu jau pirms tam, kad kļūst pieejams pilns tiesas spriedums. Otrkārt, esot iespējama pirmās instances tiesas sprieduma pārsūdzības termiņa pagarināšana, ņemot vērā kriminālprocesa īpašo sarežģītību un apjomu. Treškārt, pēc apelācijas sūdzības iesniegšanas esot tiesības iesniegt tās papildinājumus.

Pēc Saeimas ieskata, Pieteikuma iesniedzējam bijis pietiekami daudz laika, lai sagatavotu aizstāvībai atbilstošu apelācijas sūdzību.

Pirmkārt, Pieteikuma iesniedzējs un viņa aizstāvji gandrīz 13 gadu garumā varējuši iepazīties ar visiem lietā būtiskajiem faktiem un pierādījumiem, arī ar lietas materiāliem, izanalizēt ar lietu saistītos tiesību jautājumus, sekot līdz tiesvedības norisei pirmās instances tiesā un gatavot aizstāvībai nepieciešamos juridiskos argumentus.

Otrkārt, Pieteikuma iesniedzējs un viņa aizstāvji likumā noteiktajā termiņā esot iesnieguši apelācijas sūdzību un tās papildinājumus. Pieteikuma iesniedzējam esot bijis pietiekami daudz laika arī papildu advokātu piesaistīšanai, ja viņš to uzskatītu par nepieciešamu savas aizstāvības sagatavošanai.

Regulējums par pirmās instances tiesas sprieduma pārsūdzības termiņu un tā pagarinājumu atbilstoši procesuālās līdztiesības principam esot vienāds gan attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniedzēju, gan attiecībā uz valsts apsūdzības uzturētāju.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums nozīmējot taisnīgu attieksmi ne tikai pret apsūdzēto, bet arī pret citām ar noziedzīgu nodarījumu saistītām personām, kā arī sabiedrību kopumā. Kriminālprocesam, lai to varētu atzīt par atbilstoši veiktu, esot jāiekļaujas saprātīgos termiņos. Arī sprieduma pārsūdzības termiņam vajagot būt saprātīgam. Tādējādi tiek noteikts paredzams termiņš tiesisko attiecību noregulējumam.

Turklāt tiesiskas valsts principa būtiska sastāvdaļa esot tiesiskā noteiktība, kas ietverot personas tiesības uz skaidriem un paredzamiem pārsūdzības termiņiem. Tāpat esot jāievēro un jārespektē cietušā intereses, piemēram, nodrošinot viņam tiesības uz kompensācijas saņemšanu saprātīgā termiņā.

Satversmes 92. pantā noteikto tiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot nodrošināt kriminālprocesa mērķa sasniegšanu un to, ka tiek ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Spēkā esošais tiesiskais regulējums paredzot to, ka konkrētais kriminālprocess tiek īstenots bez nepamatotas kavēšanās.

Satversmes 92. pantā, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. pantā un 7. protokola 2. pantā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu un vainas pierādījumu vai sprieduma pārskatīšanu augstākā instancē kriminālprocesā tiek pilnībā nodrošinātas ar krimināllietas pārskatīšanu pēc būtības apelācijas instancē. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējam esot pilnībā nodrošinātas no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izrietošās tiesības.

Tieslietu ministrija uzskata, ka apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš, kas nav ilgāks par 20 dienām, nevar tikt vērtēts kā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums, jo lietas izskatīšana divās instancēs esot atzīstama par pietiekamu tiesas pieejamības nodrošināšanai. Kriminālprocesa likums, paredzot tiesības iesniegt gan apelācijas, gan kasācijas sūdzību, nodrošinot labvēlīgāku tiesisko regulējumu nekā Satversmes 92. panta pirmajā teikumā un Konvencijas 6. pantā ietvertais minimums.

Apstrīdētajās normās noteiktais tiesību ierobežojums esot samērīgs un līdzsvarots, jo pēc būtības neliedzot personai tiesības uz taisnīgu tiesu.

Konkrētajā gadījumā apsūdzētajam un viņa aizstāvim esot nodrošinātas tiesības ne tikai iepazīties ar lietas materiāliem visu kriminālprocesa iztiesāšanas laiku, bet arī

piedalīties to pārbaudē tiesas sēdē. Tāpat esot savlaicīgi paziņota pilna sprieduma pieejamības diena. Apsūdzētajam tiesas procesā esot bijuši vairāki aizstāvji. Iztiesāšanas laikā un pēc tās pabeigšanas apsūdzētajam esot nodrošināta piekļuve visai informācijai, kas nepieciešama, lai savlaicīgi sagatavotos apelācijas sūdzības iesniegšanai. Persona, kas sekojusi līdz savam tiesas procesam, pārzinot visus lietā būtiskos apstākļus un lietas materiālus.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētās normas ļaujot īstenot apelācijas sūdzības iesniegšanas tiesības, kas ietilpstot tiesību uz taisnīgu tiesu saturā. Tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums izpaūzoties tādējādi, ka apelācijas sūdzību nedrīkst iesniegt vēlāk kā 20 dienas pēc dienas, kad kļuvis pieejams pilns tiesas spriedums. Šis noteikums ierobežojot personai Satversmes 92. panta pirmajā teikumā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu.

Neesot pamata apšaubīt to, ka apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. Tāpat neesot pamata apšaubīt to, ka likumdevējs ir veicis pienācīgu normatīvā regulējuma izvērtējumu.

Apstrīdētajās normās noteiktā termiņa mērķis esot nodrošināt kriminālprocesa izskatīšanu un pabeigšanu saprātīgā termiņā, kā arī respektēt kriminālprocesā iesaistīto pušu intereses un pēc iespējas mazināt personu tiesību aizskārumu. Lai gan mērķis izskatīt lietas ātrāk ne vienmēr varot attaisnot pamattiesību ierobežošanu, tomēr demokrātiskā tiesiskā valstī esot būtiski nodrošināt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā un tas esot visas sabiedrības interesēs.

Ar apstrīdētajās normās noteikto likumdevējs esot apstiprinājis, ka īpaši sarežģītās un apjomīgās lietās nepieciešams noteikt ilgāku apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, lai kriminālprocesa dalībniekiem būtu vairāk laika īstenot tiesības uz sprieduma pārsūdzēšanu, tostarp sagatavot kvalitatīvu apelācijas sūdzību. Apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums veicinot kriminālprocesa raitu norisi, jo ļaujot apsūdzētajam un viņa aizstāvim savlaicīgi sagatavot un iesniegt apelācijas sūdzību. Šis pamattiesību ierobežojums veicinot arī krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā, mazinot kriminālprocesa nepamatotas novilcināšanas riskus. Minētie apsvērumi esot būtiski, lai nodrošinātu raitu

kriminālprocesa norisi un pēc iespējas mazinātu kriminālprocesa dalībnieku tiesību ierobežošanu, piemēram, situācijā, kad tiek ierobežotas apsūdzētā tiesības uz brīvību.

Apelācijas tiesvedībā lieta tiek izspriesta pēc būtības. Tas nozīmē, ka apelācijas instances tiesa pārbauda pirmās instances tiesas sprieduma pamatotību un tiesiskumu, vērtējot un analizējot pierādījumus. Līdz ar to esot svarīgi nodrošināt kriminālprocesa dalībniekiem iespēju ne tikai iepazīties ar pirmās instances tiesas sprieduma saturu, bet arī sagatavot un iesniegt apelācijas sūdzību atbilstoši Kriminālprocesa likuma prasībām.

Procesuālā termiņa ilgums negarantējot sagatavotās apelācijas sūdzības kvalitāti, jo tas esot atkarīgs no vairāku apstākļu kopuma, piemēram, no tā, vai persona pati veic savu aizstāvību, no personas juridiskajām zināšanām, no tā, vai aizstāvību nodrošina viens vai vairāki zvērināti advokāti, kā arī no tā, vai apsūdzētā aizstāvji ir aktīvi pildījuši savus amata pienākumus visā apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņā. Lai gan praksē zvērināti advokāti veicot vairāku personu aizstāvību dažādās lietās, tomēr viņiem esot iespēja savlaicīgi plānot un koordinēt savu noslodzi. Turklāt, uzņemoties aizstāvēt personas īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos, aizstāvjiem, visticamāk, esot iespēja jau laikus paredzēt to, ka spriedums būs ļoti apjomīgs.

Tā kā ir vēl arī citi apstākļi, kas var ietekmēt sagatavotās apelācijas sūdzības kvalitāti, neesot pamata atzīt, ka tikai procesuālā termiņa ilgums nodrošinātu procesuālo dokumentu kvalitāti. Pēc tiesībsarga ieskata, jau tas vien, ka kriminālprocess ilgst vairākus gadus, pats par sevi pamato nepieciešamību rast tādus tiesiskus risinājumus, kas efektīvizētu kriminālprocesa izskatīšanu. Tādējādi tiktu veicināta kriminālprocesa izskatīšana saprātīgā laikā.

Pieteikuma iesniedzējs esot norādījis vairākus iespējamus risinājumus leģitīmā mērķa sasniegšanai, paredzot ilgāku apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu. Taču neviens no Pieteikuma iesniedzēja piedāvātajiem risinājumiem nenodrošinātu leģitīmā mērķa sasniegšanu vismaz tādā pašā kvalitātē, kādu nodrošina apstrīdētajās normās noteiktais termiņš. Šie risinājumi radītu risku, ka kriminālprocess netiks izskatīts savlaicīgi, vai arī nenodrošinātu tiesisko stabilitāti, normatīvā regulējuma skaidrību un paredzamību.

Paredzot tiesības iesniegt apelācijas sūdzības papildinājumus, likumdevējs esot devis personai iespēju sniegt papildu argumentāciju par apelācijas sūdzībā norādītajiem

apsvērumiem arī pēc apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņa beigām, tātad kopumā 30 dienu laikā. Šāds mehānisms nodrošinot personai iespēju papildus norādīt arī tādus argumentus, kurus tā dažādu apsvērumu dēļ nevarēja norādīt apelācijas sūdzībā. Tādējādi arī tiekot veicināta kvalitatīvu procesuālo dokumentu un tajos ietverto pozīciju iesniegšana tiesā.

Laikā no saīsinātā tiesas sprieduma saņemšanas līdz pilna tiesas sprieduma pieejamības dienai apsūdzētajam esot iespējams sagatavoties tam, lai efektīvi izmantotu tiesības uz aizstāvību. Taču tikai pēc pilna tiesas sprieduma saņemšanas kriminālprocesa dalībnieki varot pilnvērtīgi iepazīties ar tā motivāciju un izstrādāt savu apelācijas sūdzībā ietveramo argumentāciju.

6. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes vadošais pētnieks, asociētā profesora p. i. Dr. iur. Jānis Baumanis – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Pārsūdzēšana apelācijas kārtībā tiekot veikta nolūkā panākt pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanu, citstarp juridisku iemeslu dēļ. Ņemot vērā minēto, lietā Nr. 2019-15-01 izteiktie argumenti esot attiecināmi arī uz izskatāmajā lietā izvērtējamo jautājumu. Proti, personai, pārsūdzot pirmās instances tiesas spriedumu apelācijas kārtībā, esot tiesības iesniegt apelācijas sūdzības papildinājumus, lūgt apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņa atjaunošanu, kā arī lūgt, lai spēkā stājies spriedums tiktu izskatīts no jauna sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu. Visbeidzot, gadījumā, ja pirmās instances tiesa pieļāvusi kādu Krimināllikuma vai Kriminālprocesa likuma pārkāpumu, tas daudzējādā ziņā jau esot saskatāms saīsinātajā spriedumā, kas ļaujot jau laikus gatavot apelācijas sūdzību par juridiskajiem apstākļiem. Turklāt aizstāvja dalība krimināllietas iztiesāšanā sekmējot aizstāvības tiesību izmantošanu, sastādot apelācijas sūdzību. Tāpat apsūdzētajam un aizstāvjiem esot iespēja piedalīties pirmās instances tiesas sēdēs, tostarp tiesu debatēs, kurās izskan prokurora argumenti par apsūdzētā vainu vai nevainīgumu un par apsūdzētajam piemērojamā soda veidu un mēru.

Esot jāatzīst, ka pirmās instances tiesas sprieduma pārsūdzēšana apelācijas kārtībā iespējama arī faktisku iemeslu dēļ. Lietas izskatīšana apelācijas instances tiesā

esot lietas otrreizēja izskatīšana pēc būtības un papildu garantija tam, ka tiesas spriedums ir tiesisks un pamatots.

Minētie kriminālprocesuālie institūti nodrošinot Satversmes 92. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības uz taisnīgu tiesu gan tad, ja pirmās instances tiesa ir nepareizi piemērojusi Krimināllikuma vai Kriminālprocesa likuma normas, respektīvi, juridisku iemeslu dēļ, gan faktiski iemeslu dēļ.

Tomēr sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos, kuros tiek vērtēti daudzu gadu garumā pastāvējuši dažādi faktiskie apstākļi, kas analizēti simtiem lappušu garos pirmās instances tiesas spriedumos, personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, papildus iepriekš norādītajām tiesiskajām garantijām esot nepieciešamas vēl arī papildu garantijas, lai tiktu novērsta nevainīgas personas atzīšana par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un sodīšana. Šādas garantijas pilnā mērā tiekot sniegtas tādējādi, ka tiesas izmeklēšana un tiesas debates apelācijas instances tiesā notiek sūdzībā izteikto prasību apjomā un ietvaros, kurus nedrīkst pārsniegt.

Apelācijas sūdzībā nepieminētie lietas faktiskie apstākļi līdz ar to novērtējumu tiekot ņemti vērā apelācijas instances tiesā gadījumā, ja tie rada šaubas par personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, vainu vai atbildību pastiprinošiem apstākļiem. Šīs tiesiskās garantijas ļaujot apelācijas instances tiesai novērst pārkāpumu, ko pirmās instances tiesa pieļāvusi faktisko apstākļu novērtējumā, pat tad, ja apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš ir ierobežojis iespēju uz šo pārkāpumu norādīt apelācijas sūdzībā. Tādējādi tiekot ievērots gan kriminālprocesa pamatprincips, ka ikvienam ir tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā, gan arī tiesības uz taisnīgu tiesu.

Turklāt iepriekš norādītajos gadījumos apelācijas sūdzības ietvaru pārsniegšana judikatūrā esot atzīta par apelācijas instances tiesas pienākumu. Tā kā Pieteikuma iesniedzējs krimināllietā ir persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, viņa tiesības, kas paredzētas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā, apelācijas instances tiesā esot pilnībā nodrošinātas ar šīs instances tiesas pienākumu pārsniegt apelācijas sūdzības ietvarus.

Visbeidzot, apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš esot nepieciešams un nedrīkstot būt pārāk ilgs, jo tas nodrošinot kriminālprocesuālās tiesiskās kārtības noteiktību un kalpojot kriminālprocesa pamatprincipa – tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā – garantēšanai. Nosakot termiņu, kādā iesniedzama aizstāvībai nepieciešamā apelācijas sūdzība, esot jāievēro ne tikai tās personas

pamattiesības, kurai ir tiesības uz aizstāvību, bet arī citu kriminālprocesa dalībnieku pamattiesības un sabiedrības interese par krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors un Krimināltiesisko zinātņu katedras vadītāja p. i. Mg. iur. Gunārs Kūtris – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Apsūdzētajam nenoliedzami vajagot būt dotai iespējai organizēt savu aizstāvību piemērotā veidā. Tāpat procesuālajām darbībām kriminālprocesā esot nepieciešams atbilstošs un noteikts laiks. Līdz ar to jebkurš procesuālais termiņš, kas atvēlēts personai tās tiesību īstenošanai, esot šīs tiesības ierobežojošs apstāklis.

Pārsūdzības termiņu noteikšana nodrošinot pienācīgu tiesu sistēmas darbību un atbilstību tiesiskās drošības principam. Tiesiskā stabilitāte esot būtiska tiesiskās drošības principa sastāvdaļa, kas prasot ne vien noregulētu tiesvedības procesu, bet arī tiesiski noturīgu tā noslēgumu. Nedrīkstot aizmirst, ka kriminālprocesa galarezultātu gaida ne tikai persona, kura īsteno savu aizstāvību, bet arī cietušais un visa sabiedrība. Tāpēc vajagot būt līdzsvarotām visu personu tiesībām, lai konkrētās attiecības tiktu noregulētas saprātīgā laikā.

Apstrīdēto normu redakciju esot rūpīgi izvērtējuši eksperti. Šo normu mērķis esot nevis ierobežot kādas tiesības, bet – tieši pretēji – uzlabot tiesību uz aizstāvību īstenošanu sarežģītākās krimināllietās.

Vairumā valstu apelācijas pārsūdzības termiņš neesot garāks par 20 dienām, proti, viena nedēļa Vācijā, astoņas dienas Čehijā un Ungārijā, 10 dienas Grieķijā (ārvalstīs dzīvojošiem – 30 dienas) un Francijā, divas nedēļas vai 14 dienas Īrijā, Polijā un Nīderlandē, 15 dienas Beļģijā, Dānijā, Igaunijā, Slovēnijā un Itālijā (Itālijā gan atkarībā no lietas kategorijas termiņš varot būt līdz pat 45 dienām), 20 dienas Lietuvā, Portugālē un Zviedrijā, četras nedēļas Austrijā, 30 dienas Somijā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vērtējot apelācijas sūdzības iesniegšanai paredzētā termiņa ilgumu, pievēršot uzmanību vairākiem apstākļiem, taču galvenais esot tas, vai apstrīdētajās normās noteiktais apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš ir pietiekams, lai apsūdzētais varētu sagatavot un iesniegt apelācijas sūdzību.

Prasība pēc kāda noteikta apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņa neizrietot nedz no Satversmes, nedz no Konvencijas vai kāda cita starptautiskā dokumenta. Tā neesot izsecināma arī no Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras.

Tiesību doktrīnā dominējot doma, ka, no vienas puses, ir nepieciešams saprātīgs un pietiekams termiņš, lai varētu iesniegt pamatotu apelācijas sūdzību, taču šī “pietiekamība” esot atkarīga gan no lietas sarežģītības, gan no sūdzības rakstītāja profesionālajām iemaņām. Savukārt no otras puses, tāpat tiesiskās stabilitātes interesēs, tiek prasīts, lai tiesas spriedums noteiktā laika posmā stātos spēkā. Tas nozīmējot, ka termiņam jābūt noteiktam ar likumu un jābūt pietiekamam.

Tiesas spriedums pēc būtības neesot atskaites punkts sūdzības sagatavošanai, jo persona savu aizstāvību pret apsūdzību veidojot visa kriminālprocesa laikā. Lai gan ar sprieduma argumentiem jeb motivāciju ir iespējams iepazīties tikai pēc pilna tiesas sprieduma saņemšanas, tomēr nevarot atzīt, ka tikai tad arī tiek pieņemts lēmums par apelācijas sūdzības gatavošanu. Pierādījumu attiecināmības, pieļaujamības un ticamības izvērtēšana parasti notiekot visā iztiesāšanas procesa laikā, un tas nozīmējot, ka tajā pašā laikā jau tiek gatavota arī noraidāmo (apstrīdāmo) pierādījumu analīze. Šajā laika posmā tiek fiksēti un analizēti arī tiesas pieļautie procesuālie pārkāpumi. Tādējādi personai, kas sekojusi tiesas procesa gaitai, būtu labi jāpārzina lietas materiāli un būtiskie apstākļi.

Saīsinātais spriedums atklājot tiesas pārliecību, proti, atklājot to, vai tiesa ir vai nav piekritusi apsūdzības vai aizstāvības argumentiem kopumā. Ja persona ir pārliecināta par sprieduma nepamatotību vai netaisnīgumu, saīsinātais spriedums esot kā signāls apelācijas sūdzības gatavošanas darba uzsākšanai. Profesionāls jurists zinot, ka sprieduma motīvu daļā tiesa būs devusi pierādījumu novērtējumu, un varot tam gatavoties. Turklāt no saīsinātā sprieduma esot skaidrs arī tas, kuriem jautājumiem nav jāpievērš uzmanība, piemēram, kādā daļā persona ir attaisnota, kāda daļa mantas nav konfiscēta.

Savukārt pēc pilnā sprieduma saņemšanas vajagot iepazīties ar tā saturu un izprast tiesas motivāciju, kā arī tās veikto interpretāciju. Uz šīs izpētes pamata esot precizējams sākotnējais apelācijas sūdzības projekts. Nenoliedzami, spriedumā varot būt atrodama arī kāda negaidīta tiesas atziņa, tiesību normas interpretācija vai no tiesu prakses atšķirīgs vērtējums. Tas, protams, varot radīt nepieciešamību veikt padziļinātu

izpēti, taču šādas situācijas esot retums. Jebkurā gadījumā vajagot ņemt vērā to, ka Kriminālprocesa likums paredz iespēju iesniegt apelācijas sūdzības papildinājumus.

Kriminālprocesa ilgums – gan pirmstiesas procesā, gan iztiesāšanā – ne vienmēr liecinot par lietas apjomu vai sarežģītību. Daudz kas esot atkarīgs arī no darba organizācijas un iesaistīto personu attieksmes pret procesuālo pienākumu. Taču, lai gan process tā ilguma dēļ kopumā konkrētajā krimināllietā esot pelnījis nopietnu kritiku, vienlaikus tas esot devis ilgu laiku tieši aizstāvības tiesību realizēšanai – gan pierādījumu izvērtēšanai, gan tiesību doktrīnas un judikatūras meklēšanai.

Krimināllietas sējumu skaits ne vienmēr liecinot par lietas apjomu vai sarežģītību. Krimināllietu sējumos mēdzot būt citstarp apkopoti gan nevajadzīgi dokumenti, gan arī vairākkārtējas apjomīgu dokumentu kopijas.

Konkrētajā gadījumā četru mēnešu laikā esot bijis iespējams kvalitatīvi izanalizēt 455 lappuses garo (saīsināto) spriedumu, kā arī sagatavoties pilnā sprieduma pārsūdzībai. Savukārt atlikušo nepilnu 1500 lappušu izvērtēšana 20 (plus 10) dienās nebūtu uzskatāma par pārāk apgrūtināšu vismaz trim profesionāliem advokātiem, ja vien aizstāvības interesēs kriminālprocesa gaitā ir veikta rūpīga visu apstākļu un pierādījumu analīze.

8. Pieaicinātā persona – Rīgas Juridiskās augstskolas vieslektore, *Baltic Human Rights Society* un starptautiskās nevalstiskās organizācijas *Fair Trials* eksperte LL.M. Ilze Tralmaka – norāda, ka kriminālprocesā visvairāk ir ierobežotas tieši apsūdzētā tiesības un apsūdzētā tiesību ievērošanai kriminālprocesā ir jāpiemēro augstākais standarts.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskatot, ka apelācijas instancē, kurā kriminālprocesā tiek vērtēti gan lietas juridiskie, gan faktiskie apstākļi, pieejai tiesai jābūt brīvākai nekā kasācijas instancē.

Apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš nodrošinot to, ka saprātīgā laikā pēc pirmās instances tiesas sprieduma pieņemšanas vai nu kriminālprocesa dalībnieki iesniedz apelācijas sūdzību, vai arī šis spriedums stājas likumīgā spēkā un var tikt izpildīts.

Atšķirībā no kasācijas instances, apelācijas instances tiesa atkārtoti izskatot gan lietas juridiskos, gan faktiskos apstākļus. Tātad apelācijas instances tiesas kompetence

esot ievērojami plašāka, tādēļ arī apelācijas sūdzībā norādītie apstākļi pēc sava satura un būtības varot būt ievērojami apjomīgāki.

Apsūdzētais un viņa aizstāvis, kas piedalījušies tiesvedībā pirmajā instancē, esot pilnībā iepazinušies ar lietas materiāliem, un saīsinātais pirmās instances tiesas spriedums informējot par tiesas pieņemto lēmumu attiecībā uz būtiskākajiem lietā noskaidrojamiem jautājumiem. Tomēr pilnvērtīgu apelācijas sūdzības sagatavošanu esot iespējams uzsākt tikai tad, kad ir saņemts pilns pirmās instances tiesas spriedums.

Tieši sprieduma motīvu daļā esot ietverti un detalizēti izklāstīti būtiskākie tiesas apsvērumi, kas apsūdzētajam un viņa aizstāvim ļaujot pieņemt lēmumu par to, vai, viņuprāt, tiesa ir pareizi piemērojusi tiesību normas, pietiekami pamatojusi pierādījumu pieņemšanu vai noraidīšanu, atbildējusi uz būtiskiem aizstāvības argumentiem, pietiekami motivējusi konkrētā soda piemērošanu un ņēmusi vērā citus lietā būtiskus apstākļus. Tikai pēc iepazīšanās ar pilnu pirmās instances tiesas spriedumu esot iespējams pieņemt informētu lēmumu par to, kādā apjomā un attiecībā uz kuriem pirmās instances tiesas spriedumā izklāstītajiem juridiskajiem un tiesiskajiem aspektiem iesniedzama apelācijas sūdzība.

Lai gan kriminālprocess ir personas tiesības visvairāk ierobežojošais process, laiks, kas apsūdzētajam šobrīd ir atvēlēts apelācijas sūdzības sagatavošanai un iesniegšanai kriminālprocesā, esot visīsākais salīdzinājumā ar citiem procesiem. Atkarībā no tā, ar kuru dienu tiek uzsākts 20 dienu termiņa skaitījums, šis termiņš – 20 kalendāra dienas – pat bez svētku dienām varot ietvert trīs nedēļas nogales un tādējādi attiecīgi saīsināties līdz 14 darba dienām. Četru darba dienu intervāls starp apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu īpaši sarežģītās un apjomīgās krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās (pārsūdzības termiņš – 10 darba dienas) pirmšķietami neesot loģisks un samērīgs attiecībā uz sekām, kas apsūdzētajam var iestāties administratīvā pārkāpuma procesā un kriminālprocesā. Šāda situācija sistēmiski neatbilstot kriminālprocesa iespējamā iznākuma nopietnībai salīdzinājumā ar citiem tiesvedības procesiem.

Likumdevējam esot brīva izvēle attiecībā uz to, vai apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš nosakāms dienās, darba dienās vai mēnešos. Tomēr tad, ja apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš ir noteikts dienās, likumdevējam būtu jāņem vērā arī tas, ka šis termiņš var ietvert brīvdienas un svētku dienas, tātad attiecīgi

saīsināties. Saistībā ar to esot jāņem vērā arī apsūdzētās personas un tās aizstāvju tiesības uz atpūtas laiku un privāto dzīvi.

Nevarot piekrist Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka apsūdzētais un viņa aizstāvis jau laikus var novērtēt situāciju un piesaistīt vairākus aizstāvjus. Vairāku aizstāvju piesaistīšana esot saistīta ar papildu izmaksām, un personas iespēja pilnvērtīgi izmantot savas pamattiesības kriminālprocesā nevarot būt atkarīga no personas finanšu līdzekļiem. Valsts šobrīd negarantējot vairāku aizstāvju piesaistīšanu par valsts līdzekļiem, līdz ar to šāda iespēja nevarot tikt ņemta vērā, nosakot normatīvo regulējumu, kas attiecas uz visiem apsūdzētajiem, arī tādiem, kuriem nepieciešama valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība.

Aizstāvim – zvērinātam advokātam – tāpat kā jebkurai citai nodarbinātai personai esot tiesības uz pienācīgu atpūtas laiku un tiesības uz privāto dzīvi. Termins – 20 dienas –, īpaši ja tajā ietilpst arī brīvdienas un svētku dienas, īpaši apjomīgās un sarežģītās krimināllietās varot nebūt pietiekams, lai aizstāvis paspētu pilnvērtīgi sagatavot apelācijas sūdzību. Likumdevējam vajagot noteikt tādu apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu (vai termiņa pagarināšanas iespēju), kas ļautu pielāgoties dažādām situācijām un nodrošinātu visiem apsūdzētajiem iespēju pienācīgi sagatavot un iesniegt apelācijas sūdzību.

Attiecībā uz apsūdzēto, īpaši tad, ja viņš atrodas apcietinājumā, tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā nenoliedzami esot būtiska tiesību uz taisnīgu tiesu garantija. Tomēr tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā esot tikai viena no tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām un nevarot tikt nodrošinātas uz citu būtisku garantiju vai procesa taisnīguma rēķina.

Attiecībā uz citiem kriminālprocesa dalībniekiem esot būtiski ņemt vērā to, ka, atšķirībā no apsūdzētās personas, citu kriminālprocesa dalībnieku tiesības uz taisnīgu tiesu ir aplūkojamas civilprocesuālā aspektā. Proti, citiem kriminālprocesa dalībniekiem kriminālprocesā esot skartas “civilās tiesības vai pienākumi” Konvencijas 6. panta izpratnē. Apsūdzēto tiesības kriminālprocesā prasot augstāku aizsardzības līmeni nekā kriminālprocesa dalībnieku tiesības civilprocesā.

Tiesiskā noteiktība un tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā nevarot tikt aizsargātas, ierobežojot tikai apsūdzēto tiesības. Šajā aspektā nozīme esot arī tam, vai

valsts ir sakārtojusi tiesvedības procesa regulējumu un organizāciju tā, ka apsūdzētā tiesības netiek būtiski apdraudētas citviet tiesas procesā.

Izskatāmajā lietā viens no apstākļiem, kas varētu negatīvi ietekmēt personu tiesības uz tiesisko noteiktību, turklāt daudz būtiskāk nekā saprātīgi pagarināts apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš īpaši sarežģītās un apjomīgās krimināllietās, esot neregulētais termiņš, kurā kļūst pieejams pilns spriedums. Vērtējot, vai 20 dienu garais apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš kriminālprocesā ir samērīgs, esot jāņem vērā arī tas, cik liels ir ieguvums attiecībā pret kopējo procesa ilgumu un citiem procesu kavējošiem faktoriem salīdzinājumā ar pūlēm, kādas jāpieliek, lai iekļautos apelācijas sūdzības iesniegšanai noteiktajā termiņā.

Kriminālprocesā nepastāvot citi mehānismi, kas dotu apsūdzētajam iespēju iegūt papildu laiku apelācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai. Iespēja iesniegt apelācijas sūdzības papildinājumus nenoliedzami sniedzot papildu laiku, lai sagatavotu un jau iepriekš iesniegtajai apelācijas sūdzībai pievienotu papildu apsvērumus. Tomēr arī šādā gadījumā apsūdzētajam un viņa aizstāvim vispirms esot pilnībā jāiepazīstas ar pirmās instances tiesas sprieduma motīviem un jāpieņem lēmums attiecībā uz visiem apstākļiem, kuri tiks ietverti apelācijas sūdzībā. Iesniedzot papildinājumus, neesot pieļaujama sūdzības paplašināšana vai grozīšana, ietverot tajā pēc būtības jaunus apsvērumus (lūgumus).

Tiesības lūgt nokavēta termiņa atjaunošanu esot izmantojamas izņēmuma gadījumā, kad termiņš nokavēts kādu īpašu apstākļu dēļ, piemēram, apsūdzētā vai cita kriminālprocesa dalībnieka, aizstāvja vai pārstāvja slimības vai citu neplānotu apstākļu dēļ. Šis mehānisms papildus noslogojot gan apelācijas sūdzības iesniedzēju, gan tiesu un nebūtu izmantojams visos gadījumos, kad lieta ir īpaši sarežģīta un apjomīga un pilnvērtīgai apelācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai nepietiek laika.

Ņemot vērā iepriekš minēto, varot secināt, ka apstrīdētās normas, kas par maksimālo apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos nosaka 20 dienas, tai skaitā gan brīvdienas, gan svētku dienas, pieļauj to, ka atsevišķos kriminālprocesos šāds termiņš var būt nepietiekams pilnvērtīgai apelācijas sūdzības sagatavošanai un iesniegšanai vai arī šāda termiņa ievērošana var prasīt nesamērīgas pūles. Attiecīgajos gadījumos varot tikt būtiski skartas personas tiesības uz pieeju tiesai un tiesības uz pienācīgu laiku un iespējām sagatavot aizstāvību.

Šādu risku varētu novērst, piemēram, nosakot nedaudz garāku maksimālo laika posmu, par kādu var tikt pagarināts apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš, bet vienlaikus paredzot tiesai lielāku brīvību veikt individuālu izvērtējumu un maksimālā termiņa robežās piešķirt tādu pagarinājumu, kādu tā uzskata par samērīgu un atbilstošu, ņemot vērā lietas apjomu, sarežģītību, aizstāvības resursus, kopējo lietas izskatīšanas ilgumu, apelācijas termiņā iekrītošās brīvdienas un svētku dienas, kā arī citus apstākļus.

9. Pieaicinātā persona – zvērināta advokāta palīgs *Mg. iur.* Armands Smans
– uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Jautājums par to, vai valsts ir atvēlējusi apsūdzētajam pietiekamu laiku un iespējas sagatavot aizstāvību kriminālprocesā, tai skaitā iesniegt kvalitatīvu apelācijas sūdzību, esot nesaraujami saistīts ar konkrētu kriminālprocesu un to raksturojošiem elementiem, citstarp kriminālprocesa apjomu un sarežģītību. Tas, ka īpašos gadījumos, kas saistīti ar konkrētu kriminālprocesu, var pastāvēt objektīva nepieciešamība pagarināt apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, nepārprotami izrietot no apstrīdētajām normām, un to jau atzīstot arī likumdevējs.

Tā kā katrs kriminālprocess pēc to raksturojošiem elementiem ir atšķirīgs, noteikt vienu un visiem gadījumiem piemērotu apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu nemaz neesot iespējams. Aizstāvībai, gatavojot apelācijas sūdzību, esot nepieciešams rūpīgi izvērtēt tiesas spriedumā norādītos apsvērumus, citstarp par pierādījumiem, uz kuriem pamatoti tiesas secinājumi, motīviem, kāpēc tiesa noraidījusi citus pierādījumus, apsūdzētā atbildību pastiprinošiem un mīkstinošiem apstākļiem, kā arī motīviem attiecībā uz konkrētā soda piemērošanu. Cik ilgs laiks šo apsvērumu izvērtēšanai un atspēkošanai atzīstams par saprātīgu, tas esot atkarīgs gan no pirmās instances tiesas sprieduma apjoma, gan no tajā ietvertajiem motīviem, kas kļūstot zināmi tikai pēc tam, kad ir pieejams pilns spriedums.

Atšķirībā no kasācijas sūdzības, apelācijas sūdzībā varot būt nepieciešams ietvert lietā esošo pierādījumu un to pietiekamības izvērtējumu kontekstā ar pirmās instances tiesas norādītajiem motīviem. Apsūdzētais, piedaloties lietas izskatīšanā, varot atklāt būtiskus Kriminālprocesa likuma pārkāpumus un zināmā mērā sagatavoties pārsūdzībai daļā par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību. Tomēr, kas attiecas uz tiesas motīviem par apsūdzētā vainīgumu pēc būtības, pilnvērtīgi sagatavoties to

atpēkošanai iepriekš neesot iespējams. Šie motīvi kļūstot zināmi tikai tad, kad ir pieejams pilns tiesas spriedums. Turklāt tiesas veiktais pierādījumu novērtējums varot atšķirties no tiesas procesa laikā apsūdzības sniegtā pierādījumu novērtējuma.

Vērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, esot svarīgi pārbaudīt, vai šīs normas nodrošina līdzsvaru starp nepieciešamību nodrošināt tiesisko stabilitāti un tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, no vienas puses, un nepieciešamību noteikt taisnīgu jeb pietiekamu pārsūdzības termiņu, no otras puses.

Šobrīd tiesas iespējas reaģēt uz kriminālprocesa īpašo sarežģītību un apjomu esot aprobežotas ar iespēju lemt par pārsūdzības termiņa pagarināšanu par 10 dienām. Kriminālprocesa likums esot nelokāms. Tas gan paredzot iespēju sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos pagarināt apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, taču neparedzot iespēju samērot termiņa pagarinājumu ar konkrēto kriminālprocesa raksturojošiem elementiem un to individualizēt.

Turklāt apstrīdētajās normās apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš esot noteikts kalendāra dienās, nevis darba dienās, tādējādi vēl vairāk samazinot laiku, kas ir aizstāvības rīcībā apelācijas sūdzības sagatavošanai. Arī izskatāmajā gadījumā apelācijas sūdzības sagatavošanai valstī noteikto svētku dienu un brīvdienu dēļ esot atlikušas tikai 11 darba dienas. Tāda situācija, ka aizstāvības sagatavošanai atvēlētais laika posms ir atkarīgs no tā, vai pilns pirmās instances tiesas spriedums ir vai nav sagatavots pirms valstī noteiktajiem svētkiem, demokrātiskā tiesiskā valstī nebūtu pieļaujama. Modernākā tiesiskajā regulējumā pārsūdzības termiņš esot noteikts darba dienās.

Apstrīdēto normu leģitīmo mērķi – nodrošināt tiesisko stabilitāti un tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā – varot sasniegt ar apsūdzētā tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, proti, paredzot, ka tiesa var lemt par pārsūdzības termiņa pagarināšanu kriminālprocesa īpašas sarežģītības un apjoma dēļ, bet nenosakot maksimālo laika posmu, par kādu termiņš būtu pagarināms, un to atstājot tiesas ziņā atkarībā no konkrētā kriminālprocesa raksturojošiem elementiem.

Tiesības atjaunot nokavēto procesuālo termiņu nenovēršot apstrīdēto normu neatbilstību samērīguma principam. Iemeslam, kas attaisno nokavējumu, vajagot būt tādām, kas objektīvi liedz personai jebkuru iespēju izpildīt attiecīgo procesuālo darbību

un nav bijis atkarīgs no personas gribas. Kriminālprocesa apjoms un sarežģītība nevarot liegt jebkuru iespēju iesniegt apelācijas sūdzību, bet varot liegt iespēju iesniegt kvalitatīvu apelācijas sūdzību.

10. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Korupcijas apkarošanas koordinācijas nodaļas virsprokurors Mg. iur. Māris Leja – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Lai gan Kriminālprocesa likuma prasības attiecībā uz kasācijas sūdzības (protesta) saturu daļēji atšķiras no apelācijas sūdzībai (protestam) izvirzītajām prasībām, tomēr likums kopumā sniedzot līdzvērtīgas iespējas sastādīt gan kvalitatīvu apelācijas sūdzību (protestu), gan kasācijas sūdzību (protestu). Turklāt pēc apelācijas sūdzības (protesta) iesniegšanas Kriminālprocesa likums paredzot ievērojami plašākas iespējas – salīdzinājumā ar kasācijas tiesvedību – panākt zemākas instances tiesas kļūdu labošanu neatkarīgi no sūdzības (protesta) kvalitātes.

Kriminālprocesa dalībnieku piedalīšanās tiesvedības procesā pirmās instances tiesā nodrošinot to, ka viņi var sekot tiesvedības gaitai un laikus sagatavoties savu tiesību izmantošanai apelācijas instances tiesā. Dalība tiesvedībā pirmās instances tiesā ļaujot katram kriminālprocesa dalībniekam norādīt tiesai uz apstākļiem, kas ir būtiski lietas iztiesāšanā, kā arī uz pieļautiem tiesību normu pārkāpumiem, bet, ja attiecīgie argumenti netiek ievēroti un pārkāpumi netiek novērsti, atzīmēt tos, lai vēlāk iekļautu apelācijas sūdzības argumentos.

Arī saīsinātā sprieduma aprakstošā un rezolutīvā daļa ļaujot gatavoties apelācijas sūdzības (protesta) sastādīšanai. Šajā procesa stadijā apsūdzētajam, prokuroram un cietušajam gan vēl neesot zināmi sprieduma motīvi, tomēr tos prognozēt vismaz daļēji esot iespējams.

Vērtējot apstrīdētajās normās paredzēto termiņu, tas esot skatāms kopsakarā ar kriminālprocesa dalībnieku tiesībām iesniegt sūdzības vai protesta papildinājumus, negrozot sākotnējā lūguma būtību. Turklāt arī aizstāvja dalība krimināllietas iztiesāšanā sekmējot aizstāvības tiesību izmantošanu, sastādot apelācijas sūdzību. Apjomīgs spriedums īpaši sarežģītā un apjomīgā kriminālprocesā varot būt arī objektīvs un no personas gribas neatkarīgs apstāklis, kura dēļ varētu lūgt termiņa atjaunošanu. Tāpat

esot jāievēro ne tikai apsūdzētā, bet arī citu kriminālprocesa dalībnieku pamattiesības un sabiedrības interese par krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā.

No Kriminālprocesa likuma 553. panta pirmās daļas izrietot, ka tiesnesim jāpieņem lēmums par apelācijas sūdzības vai protesta atstāšanu bez virzības, dodot iesniedzējam papildu laiku. Tas darāms arī tad, ja konstatēti būtiski defekti vienā no svarīgākajām šā procesuālā dokumenta sastāvdaļām, proti, aprakstā kā izpaudusies sprieduma nepareizība. Turpretim pēc kasācijas sūdzības (protesta) iesniegšanas šāda iespēja novērst trūkumus neesot paredzēta.

No Kriminālprocesa likuma 561. panta pirmās daļas otrā teikuma izrietot, ka apelācijas instances tiesā ir piemērojama virkne normu, kas reglamentē iztiesāšanu pirmās instances tiesā, tostarp Kriminālprocesa likuma 455. panta pirmā daļa, kas noteic, ka tiesas sēdē apsūdzētajam, viņa pārstāvim un aizstāvim, cietušajam un viņa pārstāvim, un prokuroram ir vienādas tiesības pieteikt lūgumus, iesniegt pierādījumus, norādot, kādēļ tie nebija iesniegti tiesā līdz šim, piedalīties pierādījumu pārbaudē, iesniegt tiesai rakstveida paskaidrojumus, piedalīties tiesas debatēs, kā arī citu krimināllietas iztiesāšanas gaitā radušos jautājumu izskatīšanā.

Arī tiesas debatēs apelācijas instances tiesā katrs kriminālprocesa dalībnieks no jauna varot izteikties par lietas izlemšanā nozīmīgiem jautājumiem (Kriminālprocesa likuma 506. pants), tai skaitā precīzāk un skaidrāk formulējot savus apsvērumus un argumentus.

Iepriekš minētās kriminālprocesa dalībnieku tiesības esot ierobežotas vienīgi ar apelācijas sūdzības (protesta) ietvariem. Taču tie neliedzot kriminālprocesa dalībniekiem tiesības apelācijas instances tiesā izvirzīt jaunus juridiskus argumentus, precizēt savus apsvērumus, iesniegt jaunus pierādījumus u. tml., ja tie nav minēti apelācijas sūdzībā vai protestā, jo ar apelācijas sūdzībā (protestā) izteiktu prasību apjomu un ietvaru minētās normas izpratnē esot jāsaprot nevis apelācijas sūdzībā (protestā) norādītie argumenti vai apsvērumi, bet gan apjoms, kādā pārsūdzēts pirmās instances tiesas spriedums, un apelācijas instances tiesai pieteiktie lūgumi.

Tātad, ja apelācijas sūdzībā ir lūgts personu attaisnot vai piemērot tai vieglāku sodu vai apelācijas protestā ir lūgts atcelt attaisnojošo spriedumu, kriminālprocesa

dalībnieks šajās robežās esot tiesīgs izvirzīt arī tādus apsvērumus vai argumentus, kas nav iepriekš norādīti apelācijas sūdzībā vai protestā.

Papildus esot jāņem vērā tas, ka diena, kad kļūst pieejams pilns spriedums apjomīgā un sarežģītā kriminālprocesā, ir zināma savlaicīgi, ilgāku laiku uz priekšu. Tādējādi kriminālprocesa dalībnieki varot laikus organizēt darbu tā, lai apelācijas sūdzības (protesta) sastādīšanai un iesniegšanai paredzētajā laikā galveno uzmanību pēc iespējas veltītu tieši šim uzdevumam.

Secinājumu daļa

11. Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt Kriminālprocesa likuma 529. panta pirmās daļas 3.¹ punkta un 550. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 529. panta pirmās daļas 3.¹ punktam pirmās instances tiesa, pieņemot lēmumu par tās sprieduma pārsūdzības termiņa pagarināšanu par 10 dienām kriminālprocesa īpašas sarežģītības un apjoma dēļ, to norāda sprieduma rezolutīvajā daļā. Kriminālprocesa likuma 550. panta pirmā daļa nosaka: ja tiesa pagarinājusi pārsūdzības termiņu, persona var iesniegt apelācijas sūdzību vai protestu ne vēlāk kā 20 dienu laikā pēc dienas, kad kļuvis pieejams pilns tiesas nolēmums.

Pirmkārt, Pieteikuma iesniedzējs Satversmes tiesā vērsies, lūdzot izvērtēt apstrīdētajās normās noteiktā apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņa satversmību gadījumos, kad kriminālprocess ir īpaši sarežģīts un apjomīgs. No lietas materiāliem izriet, ka izskatāmās lietas strīdus jautājums ir par apelācijas sūdzības termiņa atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Tādējādi Satversmes tiesa vērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam tiktāl, ciktāl tās attiecas uz apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos.

Otrkārt, apstrīdētās normas regulē vienu un to pašu tiesību jautājumu – apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos. Tādējādi šīs normas ir savstarpēji cieši saistītas un veido vienotu tiesisko regulējumu.

Līdz ar to Satversmes tiesa apstrīdētās normas, ciktāl tās attiecas uz apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos, izvērtēs kā vienotu tiesisko regulējumu.

12. Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: “Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums ietver apsūdzētā tiesības sastādīt un iesniegt kasācijas sūdzību savu tiesību aizstāvībai kriminālprocesā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 9. punktu*).

Satversmes tiesas judikatūrā vairākkārt norādīts, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums ir konkretizējams kopsakarā ar Konvencijas 6. pantu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru tā piemērošanā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-08-01 12. punktu*). Konkretizējot minētās Satversmes normas saturu, jāmeklē tāds risinājums, kas nodrošinātu Satversmes un Konvencijas normu harmoniju (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2019-13-01 14. punktu*). Savukārt tiesiskajās attiecībās, kurās tiek piemērotas krimināltiesiskās sankcijas, Satversmes 92. panta pirmais teikums konkretizējams arī kopsakarā ar Konvencijas Septītā protokola 2. pantu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 13. punktu*).

Atbilstoši Konvencijas Septītā protokola 2. panta pirmajai daļai ikvienam, kuru tiesa atzinusi par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, ir tiesības uz vainas pierādījumu vai soda apmēra pārskatīšanu augstākā instancē. Tādējādi no Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā izriet pienākums izveidot vismaz vienu pārsūdzības instanci notiesājoša sprieduma pārskatīšanai.

Latvijā ir paredzēta krimināllietu iztiesāšana trijās tiesu instancēs – pirmās instances tiesā, apelācijas instances tiesā un kasācijas instances tiesā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 549. pantu apsūdzētais var pārsūdzēt spēkā nestājušos pirmās instances tiesas spriedumu nolūkā panākt tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā kā faktiski, tā juridiski iemeslu dēļ. Kriminālprocesa likuma 551. pantā noteikts apelācijas sūdzības saturs. Atbilstoši šā panta pirmās daļas 3.–5. punktam apelācijas sūdzībā

citstarp norāda, kā izpaužas nolēmuma nepareizība, pierādījumus, kuri jāpārbauda apelācijas instances tiesai, kā arī to, vai tiek pieteikti jauni pierādījumi un, ja tiek pieteikti, tad kādi, par kādiem apstākļiem un kādēļ šie pierādījumi netika iesniegti vai pārbaudīti pirmās instances tiesā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 563. panta pirmo un 1.¹ daļu apelācijas instances tiesa var pārsūdzēto nolēmumu atstāt negrozītu, atcelt pilnībā vai tā daļā un taisīt jaunu nolēmumu vai nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai, vai izbeigt kriminālprocesu.

Tādējādi apsūdzētais, sastādot un iesniedzot apelācijas sūdzību, var turpināt savu pamattiesību aizstāvību. Proti, apelācijas sūdzības sastādīšana un iesniegšana ir daļa no viņa aizstāvības.

Līdz ar to Satversmes 92. panta pirmais teikums ietver apsūdzētā tiesības sastādīt un iesniegt apelācijas sūdzību savu tiesību aizstāvībai kriminālprocesā.

13. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas nenodrošina pietiekamu laiku apelācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos. Tādējādi viņam neesot bijis pietiekami daudz laika savas aizstāvības sagatavošanai.

Apstrīdētās normas nosaka termiņu, kādā īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos iesniedzama apelācijas sūdzība. Kriminālprocesa likuma 18. nodaļa regulē procesuālā termiņa sākumu, aprēķināšanu, darbību laikā un pagarināšanu, kā arī nokavēta procesuālā termiņa atjaunošanu. Šā likuma 315. pantā ir noteikts, kādos gadījumos tiek atzīts, ka noteiktais termiņš ir ievērots, un vispārīgi noteiktas sekas, kādas iestājas tad, ja tas ir nokavēts. Proti, personai, uz kuru termiņš attiecas, procesuālā darbība jāizpilda līdz noteiktā termiņa beigām. Ja termiņš tiek nokavēts bez dibināta iemesla, tiesības veikt konkrēto procesuālo darbību izbeidzas. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 316. panta pirmajai daļai pagarināmi ir tikai tie procesuālie termiņi, attiecībā uz kuriem šajā likumā ir īpaša atruna par to pagarināšanas iespējamību.

Kriminālprocesa likuma 529. panta 3.¹ daļa paredz, ka apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu pagarina par 10 dienām kriminālprocesa īpašas sarežģītības un apjoma dēļ. Atbilstoši šā likuma 316. panta pirmajai daļai šis termiņš nav pagarināms. Līdz ar to tad, ja tiesa konkrēto kriminālprocesu atzinusi par īpaši sarežģītu un apjomīgu, apsūdzētajam apelācijas sūdzības iesniegšanai ir atvēlētas 20 dienas. Saskaņā ar

Kriminālprocesa likuma 550. panta otro daļu apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņa nokavējuma gadījumā tiesa atsakās sūdzību pieņemt.

Tātad apstrīdētās normas nosaka termiņu aizstāvības sagatavošanai, sastādot un iesniedzot apelācijas sūdzību, īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos.

14. Vērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jāņem vērā mērķis, ar kādu tiesvedības procesā tiek noteikti termiņi.

Saeima un vairākas lietā pieaicinātās personas norādījušas, ka apelācijas sūdzības iesniegšana ir ierobežota ar noteiktu termiņu tiesiskās noteiktības un stabilitātes interesēs. Lai kriminālprocess tiktu atzīts par tiesiski un efektīvi notikušu, tam citstarp esot jāiekļaujas saprātīgos termiņos (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 54., 66., 73., 84., 90., 93. lp. un 5. sēj. 148. lp.*).

14.1. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 1. pantu viens no kriminālprocesa uzdevumiem ir krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Proti, kriminālprocesa ietvaros jāatklāj noziedzīgi nodarījumi, ātri un pilnīgi jānoskaidro vainīgie un jānodrošina tiesību normu pareiza piemērošana, lai katra persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tiktu taisnīgi sodīta, savukārt neviens nevainīgais netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.3. punktu*).

Satversmes 92. pantā, Konvencijas 6. panta 1. punktā un Kriminālprocesa likuma 14. pantā noteiktas personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos. Tiesības uz savlaicīgu lietas izskatīšanu ir viens no taisnīgu tiesu veidojošiem elementiem. Tiesas procesa taisnīguma prasība paredz, ka persona spēj savas tiesības aizstāvēt saprātīgā laika posmā, un tādējādi tiesiskajās attiecībās ir nodrošināta tiesiskā stabilitāte (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 13.3.2. punktu*).

Pārsūdzības termiņu noteikšana nodrošina atbilstību tiesiskās drošības principam. Tiesiskā stabilitāte ir būtiska tiesiskās drošības principa sastāvdaļa, kas citstarp prasa ne vien noregulētu tiesvedības procesu, bet arī tiesiski noturīgu tā noslēgumu. Tādēļ arī procesuālajām darbībām kriminālprocesā nepieciešams atbilstošs

un noteikts laiks (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 13. februāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-23-03 11.1. punktu*).

Tādējādi kriminālprocesa tiesisku un efektīvu norisi citstarp nodrošina arī procesuālie termiņi, jo tie noteikti tiesiskās drošības principa ievērošanas labad un ir vērsti uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā laika posmā. Tāpat procesuālie termiņi nodrošina personu paļāvību uz to, ka krimināllietas risinājums vēlāk netiks pārskatīts. Arī apstrīdētās normas, kas paredz apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, ir vērstas uz tiesiskās stabilitātes nodrošināšanu un kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.

14.2. Valstij, nosakot aizstāvībai nepieciešamās apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, ir jāievēro ne tikai personas tiesības uz pietiekamu laiku aizstāvības sagatavošanai, bet arī citu kriminālprocesa dalībnieku pamattiesības un sabiedrības interese par krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 12. punktu*), proti, jānodrošina saprātīgs līdzsvars starp personas tiesībām uz pietiekamu laiku savas aizstāvības sagatavošanai un tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā (*sk.: Trechsel S. Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2005, pp. 142–143*).

Turklāt jāņem vērā, ka Kriminālprocesa likumā pirmās instances tiesas sprieduma pārsūdzības termiņš ir vienādi reglamentēts visiem kriminālprocesa dalībniekiem, arī prokuroram un cietušajam. Kriminālprocesa likuma 554. panta pirmā daļa noteic, ka apelācijas sūdzības vai protesta iesniegšana aptur sprieduma stāšanos spēkā attiecībā uz visiem lietā apsūdzētajiem. Tātad – jo garāks ir noteiktais apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš, jo ilgāk nestājas spēkā pirmās instances tiesas spriedums.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ilga kriminālprocesa norise var negatīvi ietekmēt gan apsūdzētā reputāciju, gan apsūdzētā brīvību, ja tam piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis. Tāpat tiesas sprieduma vēlāka spēkā stāšanās kavē kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka iespējas rīkoties ar savu mantu, kā arī ietekmē cietušā tiesības uz aizskāruma novēršanu un atlīdzinājuma saņemšanu. Tikai pēc sprieduma spēkā stāšanās iespējams uzsākt attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izraisīto seku efektīvu novēršanu. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 7. panta pirmajai daļai kriminālprocesu veic sabiedrības interesēs, tādēļ pārsūdzības termiņš ietekmē arī visas sabiedrības interesi par taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu

(*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 12. punktu*).

Konkrētajā krimināllietā, kurā Pieteikuma iesniedzējs ar pirmās instances tiesas spriedumu tika atzīts par vainīgu vairāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, viņš pēc saīsinātā sprieduma pasludināšanas tika apcietināts, par cietušajiem atzītas četras personas, tāpat šajā lietā ir aizskartais mantas īpašnieks (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 1915.–1918., 1921. un 1932. lp.*).

Tādējādi, nosakot aizstāvībai nepieciešamās apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, jāievēro, pirmkārt, tas, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, arī pati ir ieinteresēta, lai krimināltiesiskās attiecības tiktu noregulētas saprātīgā termiņā, un, otrkārt, citu kriminālprocesa dalībnieku – cietušā un aizskartā mantas īpašnieka – tiesības, kā arī sabiedrības intereses.

Līdz ar to arī īpaši sarežģītu un apjomīgu kriminālprocesa iztiesāšanā apelācijas instances tiesā ir jāņem vērā nepieciešamība pabeigt kriminālprocesa saprātīgā termiņā, samērojot apsūdzētā tiesības uz pienācīgu laiku savas aizstāvības sagatavošanai ar citu kriminālprocesa dalībnieku un sabiedrības interesi par tiesisko stabilitāti.

15. Satversmes tiesa, vērtējot kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, ir atzinusi: nosakot pārsūdzības termiņu, tam ir jābūt tādām, kas apsūdzētajam dod pietiekamu laiku kasācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 10. punktu*). Tādējādi arī apstrīdētajās normās noteiktajam termiņam jābūt tādām, kas nodrošina apsūdzētajam pietiekamu laiku apelācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos.

Konvencijas 6. panta 1. punkta pirmais teikums nosaka: “Ikvienam ir tiesības, nosakot [...] viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā.” Savukārt šā panta 3. punkta “b” apakšpunkts noteic, ka ikvienam, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzībā, ir tiesības uz attiecīgu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu savu aizstāvību.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka Konvencijas 6. panta 3. punkta prasības attiecībā uz pietiekamu laiku aizstāvības sagatavošanai ir īpaši Konvencijas 6. panta 1. punktā ietvertu tiesību uz taisnīgu tiesu veidojošie elementi. Valstij ir jāatvēr pietiekams laiks un iespējas sagatavot aizstāvību kriminālprocesā, lai apsūdzētais varētu iesniegt tiesai nozīmīgus aizstāvības argumentus un tādējādi ietekmēt tiesvedības iznākumu (*sal. sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 25. jūlija sprieduma lietā “Rook v. Germany”, pieteikums Nr. 1586/15, 56. punktu un 2018. gada 6. marta sprieduma lietā “Mikhaylova v. Ukraine”, pieteikums Nr. 10644/08, 68. punktu*). Sūdzības iesniegšanas termiņam jābūt tādām, lai persona varētu efektīvi pārsūdzēt nolēmumu (*sk.: Clooney A., Webb P. The Right to a Fair Trial in International Law. Oxford: Oxford University Press, 2020, p. 682*).

Pārbaudot, vai aizstāvības sagatavošanai atvēlētais laiks bijis pietiekams, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ņem vērā vairākus apstākļus, piemēram, lietas sarežģītību, lietas procesuālo stadiju, to, vai personai bija dots laiks iepriekš iepazīties ar lietas materiāliem, vai apsūdzētais pats īsteno aizstāvību vai arī tam ir advokāts, vai noteiktais termiņš un tiesas procesa norises datums bija paredzams (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. gada 9. jūnija sprieduma lietā “Twalib v. Greece”, pieteikums Nr. 24294/94, 40.–43. punktu, 2011. gada 9. jūnija sprieduma lietā “Luchaninova v. Ukraine”, pieteikums Nr. 16347/02, 64.–67. punktu un 2011. gada 28. jūnija sprieduma lietā “Miminoshvili v. Russia”, pieteikums Nr. 20197/03, 141.–142. punktu*). Tiesību doktrīnā norādīts, ka jāņem vērā arī lietas materiālu apjoms, tās procesuālās darbības būtiskums, kurai persona gatavojas, kā arī tas, kādām zināšanām par strīdus jautājumu personai jau vajadzētu būt (*sk.: Trechsel S. Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 221*).

Tādējādi Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā ir nostiprināti vairāki kritēriji, pēc kuriem iespējams izvērtēt, vai apsūdzētajam tika nodrošinātas tiesības uz pietiekamu laiku savas aizstāvības sagatavošanai.

Ievērojot minēto, izskatāmajā lietā Satversmes tiesa noskaidros, vai apstrīdētās normas nodrošina apsūdzētajam tiesības pārsūdzēt pirmās instances tiesas spriedumu termiņā, kas ir pietiekams, lai viņš varētu īstenot tiesības uz aizstāvību īpaši sarežģītā un apjomīgā kriminālprocesā.

16. Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka būtiska demokrātiskas tiesiskas valsts principa sastāvdaļa ir tiesiskās sistēmas vienotība. Proti, valstī ir jāpastāv savstarpēji saskaņotām tiesību normām, kas harmoniski darbojas vienotas tiesību sistēmas ietvaros (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-04-03 21.2. punktu*). Tādējādi arī apstrīdētās normas ir vērtējamas kā vienotas kriminālprocesa sistēmas sastāvdaļa.

Satversmes tiesa atzinusi arī to, ka likumdevējam ir jāizveido tāda sistēma, kurā krimināllietas tiktu izskatītas tādā kārtībā, kas nodrošinātu efektīvu personas pamattiesību aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2014-23-01 10. punktu un 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 28.1. punktu*).

16.1. Kā izriet no Satversmes tiesas judikatūras, vērtējot, vai aizstāvības sagatavošanai atvēlētais laiks bijis pietiekams, citstarp jāņem vērā tās tiesu instances, kurā apsūdzētā tiesības uz aizstāvību tiks īstenotas, kompetence un vieta kriminālprocesa sistēmā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 11.1. punktu*). Kā jau iepriekš norādīts šajā spriedumā, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka viens no apstākļiem, kas ņemams vērā, pārbaudot, vai aizstāvības sagatavošanai atvēlētais laiks bijis pietiekams, ir lietas procesuālā stadija. Tādējādi tas, kāda ir apelācijas instances tiesas kompetence un vieta kriminālprocesa sistēmā, ietekmē apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņa īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos izvērtējumu.

Likuma “Par tiesu varu” 27. panta pirmā daļa noteic, ka pirmās instances un apelācijas instances tiesa, izskatot lietu, pati pārbauda pierādījumus lietā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 561. panta pirmo daļu lieta apelācijas instances tiesā iztiesājama kārtībā, kāda noteikta krimināllietu iztiesāšanai pirmās instances tiesā, izņemot šajā nodaļā noteikto. Šā likuma 564. panta piektajā daļā noteikts: ja apelācijas instances tiesa konstatē tādus noziedzīga nodarījuma apstākļus, kas atšķiras no pirmās instances tiesas spriedumā norādītajiem apstākļiem, tā sniedz jaunu noziedzīga nodarījuma aprakstu. Savukārt atbilstoši šā paša panta sestajai daļai apelācijas instances tiesa, ja tā atstāj pirmās instances tiesas spriedumu bez grozījumiem, var neatkārtot pirmās instances tiesas spriedumā minētos pierādījumus un atzinumus.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesas sprieduma pārsūdzēšana apelācijas kārtībā ir sūdzības iesniegšana par spriedumu, kas nav stājies likumīgā spēkā. Pārsūdzības mērķis ir pārbaudīt sprieduma tiesiskumu un pamatotību, kā arī novērst kļūdas, ko, iespējams, pieļāvusi zemākas instances tiesa, izskatot lietas par aizskartām personas tiesībām un ar likumu aizsargātām interesēm. Apelācijas sūdzību ir tiesīgas iesniegt lietā ieinteresētās personas, kuras uzskata, ka spriedums, ko pieņēmusi pirmās instances tiesa, izskatot lietu pēc būtības, bijis kļūdainš (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-17-0106 secinājumu daļas 4. punktu un 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 16.1.1. punktu*).

Krimināllietas izskatīšana apelācijas instances tiesā ir lietas otrreizēja izskatīšana pēc būtības. Apelācijas instances tiesai apelācijas sūdzībā norādītie juridiski nozīmīgie apstākļi, proti, noziedzīgā nodarījuma sastāva esība vai neesība apsūdzētā rīcībā, ņemot vērā lietas faktiskos apstākļus, judikatūru un apsūdzības formulējumu, kā arī citi apstākļi krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam ir jāizvērtē un atzinums jāpamato ar likumu, pārbaudītajiem un novērtētajiem pierādījumiem (*sk. Senāta Krimināllietu departamenta 2017. gada 10. oktobra lēmuma lietā Nr. SKK-532/2017 9.1. punktu un 2018. gada 26. janvāra lēmuma lietā Nr. SKK-17/2018 8.3. punktu*).

Tiesību doktrīnā norādīts, ka apelācijas tiesvedības jēga ir novērst iespējamās tiesu kļūdas, izskatot lietu atkārtoti pēc būtības augstākā tiesu instancē. Tas ir garants tam, lai tiesas spriedums būtu pamatots, taisnīgs un likumīgs (*sk.: Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1. grāmata. Rīga: "RaKa", 2000, 67. lpp.*).

Tādējādi apelācijas instances tiesas veiktā pirmās instances tiesas sprieduma pārbaude ietver lietas izskatīšanu pēc būtības. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 564. panta sestajai daļai un 563. panta otrajai daļai tā var noslēgties ar to, ka apelācijas instances tiesa ar lēmumu pievienojas pirmās instances tiesas sprieduma pamatojumam. Savukārt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 563. panta pirmās daļas 2. un 3. punktu, 1.¹ daļas 2. un 4. punktu, 564. panta piekto un astoto daļu, kā arī 565. pantu apelācijas tiesvedība var noslēgties ar jauna nolēmuma taisīšanu. Apelācijas instances tiesā lieta tiek izskatīta pēc būtības otro reizi, citstarp pamatojoties uz tiem lietas materiāliem, kas kriminālprocesa dalībniekiem jau bijuši pieejami pirmās instances tiesā, kā arī ievērojot apelācijas sūdzībā izteikto prasību apjomu un ietvaru.

Tātad, vērtējot, vai apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš ir pietiekams, jāņem vērā tas, ka tiesvedība apelācijas instances tiesā ietver tiesas veiktu pārbaudi gan attiecībā uz lietas faktiskajiem apstākļiem, gan attiecībā uz tiesību jautājumiem.

16.2. Saeima un vairākas pieaicinātās personas norādījušas, ka apsūdzētajam ir bijušas tiesības un iespējas sekot līdz lietas norisei, iepazīties ar lietas materiāliem, būt klāt tiesas sēdēs un attiecīgo procesuālo darbību veikšanā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 43., 58., 94. lp. un 5. sēj. 149. lp.*). Savukārt Pieteikuma iesniedzējs uzskata: pat ja lietas materiāli ir zināmi, tie pēc tam, kad kļuvis pieejams pilns tiesas spriedums, ir papildus jāizpēta, analizējot tos sprieduma kontekstā. Tomēr Pieteikuma iesniedzējs piekrīt, ka vismaz daļēji bija iespējams sākt gatavot atbilstošu pamatojumu tam, ka lietas iztiesāšanas laikā tiesā pieļauti procesuāli pārkāpumi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 27. un 29. lp.*).

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras izriet, ka šīs tiesības apsūdzētais var realizēt arī kopīgi ar savu aizstāvi (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1993. gada 21. septembra sprieduma lietā “Kremzow v. Austria”, pieteikums Nr. 12350/86, 63. punktu un 2013. gada 25. jūlija sprieduma lietā “Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia”, pieteikumi Nr. 11082/06 un 13772/05, 581. punktu*). Tādējādi personai, kas ir sekojusi līdz savam vai sava aizstāvamā tiesas procesam, būtu jāpārzina visi lietā būtiskie apstākļi un lietas materiāli (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 21. novembra sprieduma lietā “Lambin v. Russia”, pieteikums Nr. 12668/08, 43.–46. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 70.–72. pantu apsūdzētajam ir tiesības ne tikai iepazīties ar lietas materiāliem, bet arī pašam piedalīties krimināllietas iztiesāšanā pirmās instances tiesā. Apsūdzētā dalība tiesvedības procesā pirmās instances tiesā nodrošina to, ka viņš var sekot līdz tiesvedības gaitai, un ļauj viņam laikus gatavoties savu tiesību uz aizstāvību izmantošanai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 11.2. punktu*). Tādā veidā apsūdzētais iegūst informāciju par to, vai tiesas procesā ir ievērotas viņa tiesības. Piemēram, apsūdzētajam jau ir priekšstats par to, vai viņam ir nodrošinātas tiesības uz taisnīgu tiesu, tāpat viņam ir zināms, vai liecinieki, kurus lūgusi nopratināt aizstāvība,

tika vai netika uzklausīti, vai aizstāvībai ir dotas tādas pašas iespējas liecinieku nopratināšanā kā apsūdzības uzturētājam un tamlīdzīgi.

Tātad, sekojot līdzī krīminālprocesa norīsei, apsūdzētāis un viņa aizstāvis pārzina lietas apstākļus un materiālus. Lietas materiālu, nopratināto liecinieku liecību, tiesas sēdēs izskanējušo argumentu un apsvērumu pārzināšanai ir būtiska nozīme apsūdzētā tiesību uz aizstāvību īstenošanā.

Līdz ar to apsūdzētā un viņa aizstāvja dalība tiesvedības procesā pirmās instances tiesā ļauj apsūdzētajam gūt priekšstatu gan par to, kādus lietas faktiskos apstākļus tiesa ņēmusi vērā, gan par to, kādus tiesību normu pārkāpumus tiesa, pēc viņa ieskata, ir pielāvusi, un gatavoties savas aizstāvības īstenošanai apelācijas instances tiesā.

16.3. Saeima un pieaicinātās personas *Dr. iur.* Jānis Baumanis, *Mg. iur.* Gunārs Kūtris un *Mg. iur.* Māris Leja uzskata, ka apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš konkrētajā gadījumā ir pietiekams, jo bijis sagatavots saīsinātais spriedums un Pieteikuma iesniedzējam jau no tā pieejamības brīža bijusi iespēja gatavot apelācijas sūdzību (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 43., 60., 94. lp. un 5. sēj. 149. lp.*). Savukārt Pieteikuma iesniedzējs norāda: saņemot vienīgi saīsināto spriedumu, nav iespējams paredzēt, kāda būs pirmās instances tiesas motivācija, un attiecīgi gatavot apelācijas sūdzības argumentāciju (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 7. un 29. lp.*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vērtējot saīsinātā sprieduma formu un ietekmi uz apsūdzētā tiesībām īstenot savu aizstāvību, ņēm vērā to, kādu informāciju apsūdzētāis var no šāda sprieduma iegūt un – attiecīgi – kādus argumentus apsūdzētāis var ietvert apelācijas sūdzībā (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 7. decembra sprieduma lietā “Zoon v. the Netherlands”, pieteikums Nr. 29202/95, 39.–51. punktu*).

Krīminālprocesa likuma 530. panta pirmajā daļā noteikts, ka saīsinātais spriedums sastāv no ievaddaļas, aprakstošās daļas un rezolutīvās daļas. Saskaņā ar šā likuma 527. panta pirmo daļu notiesājoša sprieduma aprakstošajā daļā sniedz pierādītā noziedzīgā nodarījuma aprakstu un juridisko kvalifikāciju, minot tā izdarīšanas laiku, vietu, izdarīšanas veidu, apsūdzētā vainas formu, motīvus un šā nodarījuma sekas. Atbilstoši šā likuma 528. panta pirmajai daļai notiesājoša sprieduma rezolutīvajā daļā norāda tiesas lēmumu, citstarp par to, ka apsūdzētāis atzīts par vainīgu noziedzīgā nodarījumā (minot Krīmināllikuma normu, kurā paredzēts attiecīgais noziedzīgais

nodarījums), apsūdzētajam piespriestā soda veidu un mēru par katru noziedzīgo nodarījumu un galīgo sodu, kas jāizcieš, kā arī drošības līdzekli.

Latvijas tiesiskajā sistēmā saīsinātais spriedums atklāj informāciju par tiesu, konkrēto krimināllietu, tās dalībniekiem, informāciju par izvirzīto apsūdzību, tās būtību, kā arī tiesas lēmumu attiecībā uz galvenajiem kriminālprocesā vērtējamiem jautājumiem – personas vainu, piespiesto sodu, mantiskajiem jautājumiem un tamlīdzīgi. Tādējādi no saīsinātā sprieduma aprakstošās un rezolutīvās daļas apsūdzētais var iegūt informāciju par, pēc tiesas ieskata, pierādītā noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju, kā arī par to, kuriem viņa argumentiem pirmās instances tiesa nav piekritusi. Tātad apsūdzētais jau šajā stadijā var gatavoties apelācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai.

Kriminālprocesa likuma 527. panta otrajā daļā noteikts, ka notiesājoša sprieduma motīvu daļā norāda: 1) pierādījumus, uz kuriem pamatoti tiesas secinājumi; 2) motīvus, kāpēc tiesa noraidījusi citus pierādījumus; 3) apsūdzētā atbildību pastiprinošos un mīkstinošos apstākļus; 4) motīvus, kāpēc daļa apsūdzības atzīta par nepierādītu, ja tiesa to atzinusi; 5) apsūdzības grozīšanas motīvus, ja apsūdzība tiesā grozīta; 6) motīvus par konkrētā soda piemērošanu; 7) ar sprieduma izpildīšanu saistīto jautājumu izlemšanu, ja tas nepieciešams. No Senāta judikatūras izriet, ka sprieduma aprakstošajai un motīvu daļai ir jābūt saskaņotām un tās kopumā sniedz pilnīgu informāciju par tiesas atzinumu par to, kādu noziedzīgu nodarījumu apsūdzētais ir izdarījis (*sk. Senāta Krimināllietu departamenta 2016. gada 14. decembra lēmumu lietā Nr. SKK-632/2016*).

Tiesību doktrīnā atzīts, ka saīsinātais spriedums ir dokuments, ar kuru iepazīstoties apsūdzētais un citi kriminālprocesa dalībnieki var izlemt, pārsūdzēt spriedumu vai ne (*sk.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās – 2017. gada grozījumi (II). Jurista Vārds, 17.10.2017., Nr. 43 (997), 28.–36. lpp.*). Kaut arī laikā līdz pilna sprieduma saņemšanai apelācijas sūdzības sastādīšana iespējama ierobežotā apjomā, jau pēc tam, kad kļuvis pieejams saīsinātais spriedums, apsūdzētajam ir iespēja gan izdarīt secinājumus par to, kādus lietas faktiskos apstākļus tiesa ņēmusi vērā, gan arī atklāt tiesību normu pārkāpumus. Apzinoties sprieduma juridiskās sekas, konstatējot, kādi apstākļi norādīti sprieduma aprakstošajā daļā, apsūdzētajam ir iespēja sagatavoties apelācijas sūdzības sastādīšanai. Arī no saīsinātā sprieduma aprakstošās un rezolutīvās daļas, proti, no noziedzīgo nodarījumu apraksta, ir iespējams izdarīt secinājumus par tiesas apsvērumiem, uz kuru

pamata tā uzskatījusi par pierādītu konkrētās personas vainu noziedzīgā nodarījumā. Tādējādi apsūdzētais var sākt gatavoties apelācijas sūdzības sastādīšanai jau no dienas, kad kļuvis pieejams saīsinātais spriedums.

Konkrētajā gadījumā krimināllietā, kurā pie kriminālatbildības saukts Pieteikuma iesniedzējs, apelācijas sūdzībā norādīti argumenti par pirmās instances tiesas sprieduma nepareizību daļā, ar kuru Pieteikuma iesniedzējs atzīts par vainīgu viņam inkriminēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, analizēti atsevišķi pierādījumi, izteikti lūgumi atcelt apcietinājumu, nopratināt konkrētas personas un pārbaudīt lietā esošus konkrētus pierādījumus, tāpat ir norādes uz to, ka pārkāptas tiesības uz aizstāvību un ka pirmās instances tiesas sastāvs nav bijis likumīgs, kā arī izteikti iebildumi pret procesuālo izdevumu piedziņu un mantas konfiskāciju (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 1960.–2098. lp., 2. sēj. 1.–101., 163.–1046. lp. un 3. sēj. 223.–895. lp.*). Attiecīgi Pieteikuma iesniedzēja un viņa aizstāvju apelācijas sūdzībā ietverti arī tādi argumenti, kurus bija iespējams sagatavot vēl pirms pilnā sprieduma pieejamības dienas.

Tādējādi, vērtējot apelācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai noteikto termiņu, jāņem vērā, ka apsūdzētajam ir pieejams saīsinātais spriedums.

16.4. Saeima un vairākas pieaicinātās personas norāda arī to, ka pēc apelācijas sūdzības iesniegšanas apsūdzētajam un viņa aizstāvjiem ir tiesības 10 dienu laikā iesniegt apelācijas sūdzības papildinājumus (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 43., 61., 73., 95. lp. un 5. sēj. 150. lp.*). Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, papildinājumi nedrīkst grozīt sākotnējā lūguma būtību. Tas nozīmē, ka apelācijas sūdzībā jau jābūt ietvertiem visiem iebildumiem pret pirmās instances tiesas spriedumu un šos iebildumus apelācijas sūdzības papildinājumos var tikai izvērst, sniedzot apjomīgāku vai dziļāku analīzi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 32. lp.*).

Kriminālprocesa likuma 555. panta trešā daļa noteic, ka personas, kas iesniegušas apelācijas sūdzību, ne vēlāk kā 10 dienu laikā pēc pārsūdzības termiņa beigām ir tiesīgas iesniegt apelācijas instances tiesai sūdzības papildinājumus, taču tie nedrīkst grozīt sākotnējā lūguma būtību.

Ar papildinājumiem saprot papildu motivāciju sākotnējā lūguma pamatošanai, piemēram, tādu kā papildu atsauce uz normatīvo aktu, iepriekš nepieminēta pierādījuma norādīšana un novērtēšana (*sk.: Kalnmeiers Ē. VI nodaļa Protests apelācijas kārtībā. Grām.: Kūtris G. (zin. Red.) Rokasgrāmata prokuroriem kriminālprocesā. Rīga: Tiesu*

namu aģentūra, 2010, 210. lpp.). Apsūdzētais var papildus izskaidrot savus apelācijas sūdzībā norādītos argumentus. Tā arī tiek veicināta kvalitatīvu procesuālo dokumentu un tajos ietverto pozīciju iesniegšana tiesai (*sk. tiesībsarga viedokli lietas materiālu 4. sēj. 73. lp.*). Tādējādi apsūdzētajam ir iespēja iesniegt papildu argumentāciju par apelācijas sūdzībā norādītajiem apsvērumiem.

Ar apelācijas sūdzības papildinājumiem var izvērst un precizēt sākotnēji iesniegtās sūdzības pamatojumu. Tādēļ tam nepieciešamais laiks ir ņemams vērā, novērtējot apelācijas sūdzības sagatavošanai un iesniegšanai kopumā atvēlēto termiņu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 11.5. punktu*). Tādējādi arī tad, ja apsūdzētajam kādu iemeslu dēļ nebija iespējas pilnībā izstrādāt apelācijas sūdzību, Kriminālprocesa likumā ir paredzēta iespēja papildināt sākotnējo argumentāciju.

Līdz ar to tiesību uz aizstāvību īstenošanu apelācijas instances tiesā sekmē arī Kriminālprocesa likumā noteiktais apelācijas sūdzības papildinājumu institūts.

16.5. Pieteikuma iesniedzējs norādījis, ka kriminālprocesā apelācijas sūdzību var iesniegt gan pats apsūdzētais, gan aizstāvis. Parasti aizstāvji – zvērināti advokāti –, kuri gatavo apelācijas sūdzību, esot aizņemti daudzos tiesvedības procesos un viņiem neesot iespējams veltīt visu laiku tikai vienai, kaut arī apjomīgai un sarežģītai krimināllietai. Tāpat Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas nenodrošina tiesības uz aizstāvību tādēļ, ka apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņā ietilpst brīvdienas, kas to attiecīgi saīsina (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 20. un 30. lp.*). Arī pieaicinātās personas LL.M. Ilze Tralmaka un Mg. iur. Armands Smans norāda: ja pārsūdzības termiņā ir ietvertas brīvdienas un svētku dienas, 20 dienas var nebūt pietiekams laiks, lai aizstāvis paspētu pilnvērtīgi sagatavot apelācijas sūdzību (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 79. un 86. lp.*).

16.5.1. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējs, izpildot savu pienākumu noteikt kārtību, kādā personām tiek garantētas tiesības uz kvalificētu juridisko palīdzību, Latvijā izveidojis advokatūru (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 7. februāra sprieduma lietā Nr. 2013-04-01 26.1. punktu*). Advokāts, dodot zvērestu, kļūst par tiesu sistēmai piederīgu personu un apņemas aizsargāt tiesā personu tiesības sabiedriskās labklājības interesēs un to vārdā (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 4.1. punktu*). Advokāta sniegtās juridiskās palīdzības

efektivitāti un kvalitāti garantē advokāta piederība tiesu sistēmai, kas tam piešķir plašākas pilnvaras un iespējas aizstāvēt klienta intereses, un tāpat atšķirīgs ir arī pienākumu un atbildības apjoms (sk. *Satversmes tiesas 2017. gada 6. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-10-01 16. punktu*). Tiesību doktrīnā atzīts, ka tiesību uz aizstāvību pilnvērtīgā nodrošināšanā būtiska loma ir ne vien valstij, bet arī zvērinātiem advokātiem (sk.: *Rozenbergs J. 20. panta komentārs. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 93. lpp.*).

Aizstāvis, pateicoties savām profesionālajām zināšanām, var ātrāk izvērtēt tiesas spriedumu, saprast, vai tajā ir saskatāms pamats sprieduma pārsūdzēšanai, un pamatot attiecīgo sūdzību (sal. sk. *Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 11.4. punktu*). Tādējādi, paredzot kvalificētu juristu – zvērinātu advokātu – iesaisti kriminālprocesā, likumdevējs ir nodrošinājis, ka tiek paaugstināta tiesas spriešanas kvalitāte. Tas nozīmē ne tikai to, ka tiek atvieglots tiesas darbs, bet arī to, ka apsūdzētajam tiek nodrošināta iespēja saņemt kvalitatīvu juridisko palīdzību, citstarp apelācijas sūdzības sastādīšanā. Līdz ar to aizstāvja dalība krimināllietas iztiesāšanā, tostarp apelācijas sūdzības sagatavošanā, sekmē tiesību uz aizstāvību izmantošanu.

16.5.2. Saskaņā ar Latvijas Republikas Advokatūras likuma (turpmāk – Advokatūras likums) 49.¹ pantu advokātam ir pienākums nodrošināt savlaicīgu juridisko palīdzību, sniedzot to bez neattaisnotas novilcināšanas. Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodeksa 3.2. apakšpunktā noteikts: “Sniedzot juridisko palīdzību, advokātam aizliegts ar savu darbību vai bezdarbību kaitēt klienta tiesībām vai tiesiskajām interesēm. Advokātam vienmēr ir jārikojas saskaņā ar klienta tiesiskajām interesēm un jāstāda tās augstāk par paša vai kolēģu interesēm, ciktāl tās nenonāk pretrunā ar Ētikas kodeksa noteikumiem.”

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi: nosakot, vai ir ievērots Konvencijas 6. panta 3. punkta “b” apakšpunkts, jāņem vērā parastā juridiskā konsultanta darba slodze, jo nevar prasīt, lai viņš mainītu visu savu darba grafiku un visu laiku veltītu tikai vienai lietai. Tomēr neesot nepamatota prasība, lai aizstāvības advokāts savā darbā vismaz zināmā mērā maina uzsvarus, ja tas nepieciešams, ņemot vērā konkrētās lietas īpašo steidzamību (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 31. marta lēmumu lietā*

“*Mattick v. Germany*”, *pieteikums Nr. 62116/00*). Arī tiesībsargs norāda: lai gan praksē zvērināti advokāti veic vairāku personu aizstāvību dažādās lietās, tomēr personu aizstāvjiem ir iespēja savlaicīgi plānot un koordinēt savu noslodzi. Turklāt, uzņemoties aizstāvēt personas īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos, visticamāk, aizstāvības īstenotājiem ir iespēja jau laikus paredzēt to, ka sprieduma apjoms būs ievērojams (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 75. lp.*).

Tādējādi zvērinātiem advokātiem, lemjot par sava darba laika organizāciju, jāņem vērā nepieciešamība aizsargāt savu klientu tiesības un likumiskās intereses. Šo tiesību un interešu nodrošināšanas labad zvērināts advokāts nevar atteikties sniegt juridisko palīdzību. Aizstāvja profesionālās iemaņas un pieredze ir pamats pieņemumam, ka viņš savu darbu tiesvedības laikā organizēs tā, lai jau laikus varētu sagatavoties sprieduma pārsūdzēšanai, ja tas būtu nepieciešams (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2019-15-01 11.4. punktu*).

Turklāt atbilstoši Advokatūras likuma 106. pantam zvērināti advokāti piekopj brīvo profesiju. Zvērināta advokāta kā brīvās profesijas pārstāvja rīcībā ir vairāki instrumenti, ar kuru palīdzību viņš var efektīvi plānot savu darbu, tādā veidā nodrošinot pilnvērtīgu juridiskās palīdzības sniegšanu saviem klientiem. Tā, piemēram, Advokatūras likuma 116. panta pirmā daļa noteic, ka zvērināti advokāti praktizē individuāli vai sadarbībā ar citiem zvērinātiem advokātiem. Savukārt saskaņā ar šā panta septīto daļu zvērinātu advokātu birojs juridiskās palīdzības sniegšanai var piesaistīt zvērinātu advokātu, kurš nav attiecīgā biroja biedrs vai dalībnieks, tostarp citā birojā praktizējošu zvērinātu advokātu. Proti, zvērināti advokāti var savā starpā sadarboties un sniegt palīdzību. Tādējādi zvērināts advokāts var savu darbu organizēt tā, lai neciestu ne apsūdzētā aizstāvības īstenošana īpaši sarežģītā un apjomīgā kriminālprocesā, ne citas lietas, kuras viņš ir uzņēmis vai kurās viņš ir iesaistīts.

Līdz ar to zvērinātam advokātam katrā konkrētā gadījumā, uzņemoties aizstāvības īstenošanu, ir jāreķinās ar to, ka krimināllietas īpašā sarežģītība un apjoms, tās procesuālā stadija un tajā noteiktie termiņi varētu prasīt zināmu pielāgošanos un darba organizācijas maiņu. Tāpat, ievērojot Kriminālprocesa likumā noteikto termiņu skaitīšanas regulējumu, zvērinātam advokātam – profesionālam un kvalificētam juristam – ir jāņem vērā arī tas, ka procesuālo darbību izpildes termiņš, citstarp apelācijas sūdzības sagatavošanai un iesniegšanai noteiktais termiņš, var ietvert

brīvdienas un svētku dienas. Zvērināts advokāts savu darbu organizē pēc saviem ieskatiem un ņemot vērā dažādus faktiskos un tiesiskos apstākļus. Tomēr advokāta rīcībā ir līdzekļi, kurus izmantojot viņš savu darbu var organizēt tā, lai tiktu savlaicīgi un efektīvi nodrošināta apsūdzētā aizstāvība īpaši sarežģītai un apjomīgai krimināllietai. Nedz tas, ka pirmās instances tiesas sprieduma pārsūdzības termiņā ietilpst brīvdienas vai svētku dienas, nedz arī tas, ka zvērināta advokāta lietvedībā papildus īpaši sarežģītam un apjomīgam kriminālprocesam var būt arī citas lietas, nedrīkstētu negatīvi ietekmēt to, kā advokāts palīdz saviem klientiem īstenot tiesības uz aizstāvību.

Tādējādi zvērināta advokāta vieta un loma demokrātiskā tiesiskā valstī, kā arī Advokatūras likumā noteiktais zvērināta advokāta profesionālās darbības regulējums ir vērsts uz to, lai efektīvi nodrošinātu zvērināta advokāta aizstāvamā tiesības uz aizstāvību arī īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos.

16.6. Izskatāmajā lietā citstarp jāņem vērā, ka Kriminālprocesa likums paredz arī vairākas citas garantijas tiesību uz aizstāvību pienācīgai īstenošanai apelācijas instances tiesā.

16.6.1. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 553. panta pirmo daļu gadījumā, ja apelācijas sūdzība neatbilst šā likuma 551. panta pirmās, otrās un trešās daļas prasībām, tiesnesis pieņem lēmumu par apelācijas sūdzības atstāšanu bez virzības, norādot sūdzības trūkumus, un nosaka iesniedzējam 10 dienu termiņu trūkumu novēršanai.

Tādējādi Kriminālprocesa likums paredz apsūdzētajam iespēju novērst apelācijas sūdzībā trūkumus, kuru dēļ tā neatbilst likuma prasībām.

16.6.2. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 561. panta pirmās daļas otrajam teikumam lieta apelācijas instances tiesā ir iztiesājama kārtībā, kāda noteikta krimināllietu iztiesāšanai pirmās instances tiesā, izņemot šā likuma 53. nodaļā noteikto.

Kriminālprocesa likuma 455. panta pirmā daļa nosaka: tiesas sēdē apsūdzētajam, viņa pārstāvim un aizstāvim, cietušajam un viņa pārstāvim, un prokuroram ir tiesības pieteikt lūgumus, iesniegt pierādījumus, norādot, kādēļ tie nebija iesniegti tiesā līdz šim, piedalīties pierādījumu pārbaudē, iesniegt tiesai rakstveida paskaidrojumus, piedalīties tiesas debatēs, kā arī citu jautājumu izskatīšanā, kuri radušies krimināllietas iztiesāšanas gaitā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 506. pantu apelācijas instances tiesā tiesas debatēs katrs kriminālprocesa dalībnieks no jauna var izteikties par lietas izlemšanā nozīmīgiem jautājumiem. Savukārt atbilstoši šā likuma 562. panta pirmajai daļai tiesas

izmeklēšana un tiesas debates apelācijas instances tiesā notiek apelācijas sūdzībā izteikto prasību apjomā un ietvaros, kurus nedrīkst pārsniegt, izņemot gadījumus, kad apelācijas instances tiesai rodas šaubas par pirmās instances tiesas konstatēto apsūdzētā, dalībnieku vai līdzdalībnieku vainu vai atbildību pastiprinošiem apstākļiem.

Ar apelācijas sūdzībā izteikto prasību apjomu un ietvaru šīs normas izpratnē ir jāsaprot nevis tajā norādītie argumenti vai apsvērumi, bet gan apjoms, kādā pārsūdzēts pirmās instances tiesas spriedums, un apelācijas instances tiesai pieteiktie lūgumi (*sk. Mg. iur. Māra Lejas viedokli lietas materiālu 5. sēj. 151. lp.*).

Turklāt arī gadījumos, kad lietu nolemts skatīt rakstveida procesā, pēc apelācijas sūdzības iesniegšanas kriminālprocesa dalībniekam ir tiesības izmantot Kriminālprocesa likuma 455. panta pirmajā daļā paredzētās tiesības, tai skaitā iesniegt tiesai rakstveida paskaidrojumus un pierādījumus.

Tādējādi kriminālprocesa dalībniekiem arī laikā, kad notiek tiesvedība apelācijas instances tiesā, ir tiesības izvirzīt jaunus juridiskus argumentus, piemēram, par tiesību avotu izmantošanu, precizēt savus apsvērumus vai iesniegt jaunus pierādījumus, kas stiprina attiecīgā kriminālprocesa dalībnieka pozīciju konkrēta lūguma ietvaros.

16.6.3. Senāts, interpretējot Kriminālprocesa likuma 562. panta pirmajā daļā noteikto kopsakarā ar šā likuma 1. pantu, 511. panta otro daļu un 564. pantu, atzinis, ka apelācijas instances tiesai ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums pārsniegt apelācijas sūdzībā izteikto prasību apjomu un ietvarus gadījumos, kad pirmās instances tiesa nepamatoti konstatējusi apsūdzētā, dalībnieku vai līdzdalībnieku vainu vai atbildību pastiprinošus apstākļus (*sal. sk. Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada lēmuma lietā Nr. SKK-[N]/2021 6. punktu*).

Arī pieaicinātā persona *Dr. iur. Jānis Baumanis* norādījis, ka minētais apelācijas instances tiesas pienākums nodrošina personas tiesības uz taisnīgu tiesu, īpaši jau sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos, ja apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņš ierobežojis iespēju detalizēti izanalizēt kļūdainu pirmās instances tiesas spriedumā sniegto faktisko apstākļu novērtējumu (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 4. lp.*).

Apelācijas instances tiesai ir jāizvērtē apelācijas sūdzībā norādītie juridiski nozīmīgie apstākļi un tā nevar formāli aprobežoties tikai ar apelācijas sūdzības lūgumu daļā izteikto prasījumu izvērtēšanu, ja no apelācijas sūdzības satura konstatējams, ka

pārsūdzības apjoms ir plašāks (*sk. Senāta Krimināllietu departamenta 2022. gada 17. marta lēmuma lietā Nr. SKK-158/2022 6. punktu*).

Tātad apelācijas sūdzībā nepieminētie lietas faktiskie apstākļi un to novērtējums tiek ņemti vērā apelācijas instances tiesā gadījumā, ja tie rada šaubas par personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, vainu vai atbildību pastiprinošiem apstākļiem. Apelācijas instances tiesai apelācijas sūdzībā norādītais ir jāvērtē pēc būtības, nevis tikai formāli – lūgumu daļā izteikto prasījumu norādītajā apmērā.

Līdz ar to apsūdzētajam arī laikā, kad notiek tiesvedība apelācijas instances tiesā, ir nodrošinātas tiesības uz taisnīgu tiesu. Proti, viņam ir iespēja izteikt visus, viņaprāt, būtiskos argumentus attiecībā uz viņa vainu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Apsūdzētais arī apelācijas tiesvedības laikā var paust jaunus juridiskus argumentus un apsvērumus, precīzāk un skaidrāk formulējot jau iepriekš iesniegtās apelācijas sūdzības saturu.

No minētā izriet, ka apsūdzētais, piedaloties tiesvedības procesā pirmās instances tiesā, iepazīstoties ar saīsināto un pilno pirmās instances tiesas spriedumu, pieaicinot par aizstāvi tiesu sistēmai piederīgu kvalificētu juristu – zvērinātu advokātu –, kā arī izmantojot kriminālprocesā paredzētās papildu procesuālās garantijas pēc apelācijas sūdzības iesniegšanas, īsteno savas tiesības uz aizstāvību.

Līdz ar to Kriminālprocesa likuma sistēma ir veidota tādā veidā, lai apsūdzētajam nodrošinātu iespēju izteikt visus būtiskos argumentus savas aizstāvības īstenošanai apelācijas instances tiesā.

17. Ņemot vērā apelācijas instances tiesas kompetenci un vietu kriminālprocesa sistēmā, nepieciešamību samērot apsūdzētā tiesības ar citu kriminālprocesa dalībnieku tiesībām un visas sabiedrības interesēm, kā arī Kriminālprocesa likumā noteiktās papildu procesuālās garantijas apelācijas instances tiesā, Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētās normas īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos nodrošina apsūdzētajam tiesības pārsūdzēt pirmās instances tiesas spriedumu tādā termiņā, kas ir pietiekams tiesību uz aizstāvību īstenošanai.

Līdz ar to apstrīdētās normas, ciktāl tās attiecas uz apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos, atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Kriminālprocesa likuma 529. panta pirmās daļas 3.¹ punktu un 550. panta pirmo daļu, ciktāl šīs normas attiecas uz apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš